

כתיבתו קרה לו בהיותו... משהו כזה...
הוא היה עובד במסגרת...
בית מדרש גבוה...
תורה...
כולל הדף היומי...
קרית ספר ת"ו...
מיסודה של עמותת "משולי ערימת" רחוב שאגת אריה 17/25 קרית ספר 71919 מודיעין עלית ארץ ישראל

עלון שבועי

מראי מקומות לעיון בדף היומי

בית מדרש גבוה לתורה כולל הדף היומי קרית ספר ת"ו

מיסודה של עמותת "משולי ערימת" רחוב שאגת אריה 17/25 קרית ספר 71919 מודיעין עלית ארץ ישראל

גליון מספר 475

הוציאה ע"י כנס המה"ח הר"ר אברהם אליעזר מרקוביץ שלישי"א לונדון

לענין הר"ר צבי בור"ר מורדכי ורעיתו מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ז"ל

בס"ד, טו' שבט התשע"ג. מסכת שבת דף קטו – דף קכב

דף קטו ע"א

א) **גמ'**, כל כתבי הקודש מצילין אותן מפני הדליקה, דייק הר"ן, דדוקא להציל מותר אבל לכבות אסור, אך הביא בשם הירושלמי דאם אי אפשר להציל אלא על ידי כיבוי, לרבי שמעון דפוטר במלאכה שאין צריך לגופה וסובר (עירובין צ"ז:): דאין שבות עומד בפני כתבי הקודש, מותר לכבות. **והבית יוסף** (של"ד סי"ח) חילק, דדוקא שבות שאינו עושה בידים כגון לומר לנכרי להוציא ספרים דרך רשות הרבים להצילם מותר, אבל שבות בידים, כההיא דעירובין שהיה קורא באסקופה ונפל הספר לרשות הרבים והגיע לארץ וראשו בידו אסור לגוללו, כיון דעושה בידים.

ב) **גמ'**, כל כתבי הקודש. כתב הרמב"ן דשאר דברים אסור להציל, שמא יבא לכבות כמבואר בגמרא (ק"י:), והביא בשם בעל התרומה דהא דאסור להציל שאר דברים, דוקא לחצר ומבוי שאינם מקורים והם סמוכים לרשות הרבים, דאתי לאחלופי ברשות הרבים, אבל אם היה בית חבירו סמוך לביתו וערבו יכול להציל לשם כל דבר. והקשה הרמב"ן דהא מבואר לקמן (ק"י:): דהאיסור להציל שאר דברים מחשש שיכבה ואם כן מאי שנא בית מחצר ומבוי, ומתרץ החידושי אנשי שם (ברי"ף) דסתם לא חששו שיבא לכבות, הלכך לבית מעורב מותר, אך לחצר שאינה מקורה הסמוכה לרשות הרבים חששו שיטעה, דנדמה לו כחילול שבת ויאמר דאם מתירים לו בזה, הוא הדין דמותר כל חילול שבת וכשיתגבר השריפה יבא לכבות.

ג) **רש"י** ד"ה טעונין גניזה, ומאן דאסר בכולהו אסר בר מספר תורה יוונית, כתב הרש"ש דרש"י לא הביא דעת רשב"ג במתניתין שם, דהתיר בכל הספרים יוונית, אלא רק דעת רבי יהודה שם בבבביתא אליבא דרשב"ג, והוא משום דמשמעות לשון מתניתין דידן אף על פי שכתובים בכל לשון היינו אפילו יוונית

וכרבי יהודה.

ד) **גמ'**, ניתנו לקרות בהן וכו' דמצילין. כתב הר"ן (על הרי"ף ד"ה רב הונא) בשם הראב"ד דכיון דלעזו יוני כשר לכל אם כן לכולי עלמא מצילין כתב יוני, ונעיין **רמב"ם** (תפילין פ"א הי"ט) דכתב דכבר נשקע יוני מן העולם ונשתבש ואבד. עוד כתב דכיון דהותרה מגילה ליכתב בכל לשון לאותם שרגילים לקרות בהם, כנאמר בה ככתבם וכלשונם, כל שכן שמותר שאר ספרים, ואם כן הוא הדין דמצילים אותם במקומם, ודוקא לשאינם בקיאים בלשון הקודש אבל לבקיאים לא.

ה) **תוס' ד"ה אליבא**, ספרים שלנו מצילין דנתנו להכתב וכו' כדאמרינן בהנוקין, ודלא כהרי"ף דפסק כרב הונא, **והבעל המאור** פסק כתוס' דמטעם עת לעשות לה' התירו לכתוב תרגום והלכות וברכות ומצילים אותם, **והרמב"ן** (במלחמות) כתב לחלק, דדוקא תרגום אונקלוס ויונתן התירו לכתוב ומצילים אותם, אבל לא שאר תרגום, ומה שהתירו לכתוב כל ספרי הקודש, משום עת לעשות לה', היינו דוקא בלשון הקודש ולא בלשון אחרת, ותמה עליו הר"ן (שם) דמשום עת לעשות לה' ודאי שהתירו כל תרגום שכתבו חכם ובכל לשון, **והחזון איש** (או"ח סימן ס' ס"ק י') כתב דכונת הרמב"ן דוקא בהעתקת הדיטות שבקיאים רק בלשונות אחרים, אבל אם החכם תרגם וצריכים לתורתו ודאי שמותר. עוד כתב הרמב"ן (שם) דספרי אגדתא אף על פי שלא נתנו ליכתב, מצילים אותם מפני הדליקה משום עת לעשות לה'.

ו) **תוס' ד"ה לא ניתנו לקרות בהן**, פירש הרב פורת משום דדברים שבכתב אסור לאומרן על פה, הנה תוס' דחו דבריו ולא פירשו. אמנם לפי מה שכתבו לעיל בד"ה אליבא נראה דסברי להיפך, ולדעתם התרגומים הם בכלל תורה שבע"פ, והטעם שלא נתנו להכתב אינו משום דברים שבכתב וכו', אלא להיפך משום

הצלה, והסיקו דגרסינן אי תניא תניא, ולא גרסינן מאי תניא וכו', והא דתנא רב המנונא דמצילין היינו בתוספתא (פי"ד ה"ג) היו כתובים בסם בסיקרא בקומוס ובקנקנתום מצילין אותן מפני הדליקה.

(יב) גמ', אלא שהספרים נכתבים בכל לשון. הקשה הרשב"א לגירסא זו, הא הראיה רק למ"ד מצילים, דהרי איתא דנכתבים בכל לשון, ופירשו התוספות דמצילים בכל לשון והיינו כרב חסדא אבל רבה ודאי ס"ל כאביו רב הונא דס"ל אין מצילין, ואם כן מדוע אמר רבה אי תניא תניא, דמשמע שמסכים לראיה, ותירץ דכיון דהספק היה לכולי עלמא אם כן לכולי עלמא השיב רבה דאין מצילין, וכשהוכיח לו דלפחות למ"ד מצילין בכל לשון, מצילין גם בסם ובסיקרא הודה לו רבה בזה דמצילין, אבל לעולם ס"ל כרב הונא ואין מצילין. אך הרא"ם הורוויץ הוכיח מקושיא זו, וכן מקושית הראשונים על תוספות (עיין באות הקודמת), דודאי רישא דברייתא איירי כפשוטו לענין כתיבה, ורק הסיפא איירי לענין הצלה והכי קאמר, אבל במגילה לא די שאינה נכתבת בכל לשון אלא אפילו להצלה בעי אשורית (כמ"ד אין מצילין) ספר ודיו, מה שאין כן שאר ספרים אף דלא נקראים בלא ספר ודיו, מצילין אותם משום ההזכרות שבהם.

(יג) תוס' ד"ה מגילה, אף על גב דלא חזו לקריאה משום דיש בהו אזכרות, הקשה בחידושי הגרי"ז (ערכין ו' ע"א) דמאי שנא מהברכות והקמיעין דתניא לעיל דאין מצילין אף דיש בהם אזכרות, ותירץ דהכא כיון שהאזכרות כתובות במקומן חל בהם דין כתבי הקודש מצד עצמם ואף דאינם כתובים בספר ודיו, מה שאין כן בברכות וקמיעים כיון דאינם כתובים במקומן, לא חל בהם דין כתבי הקודש, ואף דאית בהו אזכרות אין מצילין אותם.

(יד) גמ', בעא מיניה רב הונא וכו' ס"ת שאין בו ללקט וכו'. הקשה הרשב"א (וכן הקשה המהרש"א ועיין מה שתירץ) תפשוט מהברייתא דלקמן דאין מצילין ס"ת שבלה, ותירץ דרב הונא בר חלוב הסתפק אם אפשר לסמוך על האי ברייתא אי לאו, כיון דיש הוכחה מהברייתא דתרגום דמצילין.

(טו) גמ', א"ל ותיבעי לך פרשת ויהי בנסוע הארון גופה. מלשון זה מוכיח השפת אמת דרב נחמן סבר דאף ויהי בנסוע עצמה שיש בה הזכרות אין מצילין אי אין בה שמונים וחמש אותיות, וכדמסיק רב נחמן, ומכיון דהלכה כרב נחמן לגבי רב הונא בר חלוב, תמה על הרי"ף והרמב"ם שפסקו דביש הזכרות מצילין אף דליכא פ"ה אותיות.

(טז) גמ', תרגמה רב חסדא וכו' בתיבות. והיינו דבתיבות מפורזות לכולי עלמא מצילין. הקשה השפת אמת דבמפורזות הרי אי אפשר לקרא והא קיי"ל כרב הונא דבלא ניתן לקרא אין מצילין, ומחלק השפת אמת דדוקא כשמתחילה לא ניתן לקרא אין מצילין כיון שלא היה עליו קדושת ספר מה שאין כן כשמתחילה ניתן לקרא אלא שעל ידי שבלה אי אפשר לקרא מצילין משום קדושת הספר.

דברים שבע"פ אי אתה רשאי לכתבם, וכמו שנראה מכל דברי הראשונים הבאו באות הקודמת, וכ"כ בתוספות הרא"ש כאן. (י.ר.).

(ז) תוס' ד"ה לא ניתנו לקרות בהן, פירש הרב פור"ת משום דדברים שבכתב אסור לאומרן על פה, הקשה השפת אמת הא לפי המבואר בטור (או"ח מ"ט) דדברים השגורים בפי כל מותר לאומרם על פה, הטעם לאסור לאמור דברים שבכתב על פה, משום שלא יבא לידי טעות, אם כן כשקורא מהכתב בלשון אחר לא יבא לידי טעות, ולא שייך האי טעמא, אך להטעם שכתב הבית יוסף שם, דהאיסור לאומרם על פה משום חסירות ויתרות דשמא יאמרו חסר, שם אתו שפיר דברי הרב פור"ת דאין לחלק דגם אם כתוב בלשון אחר אתי למטעי.

(ח) גמ', מאי לאו שקורין בהן נביאים וכו'. הקשה הרשב"א, למה פירטה גמ' כל זה, הא עיקר הקושיא, מדקתני אף על פי שכתובין בכל לשון. ותירץ מדוחק, דמשום דלרב הונא אצטריך לפרושי, כי היכי דלא תקשי עליה הא קתני בהדיא בין שקורין בהן בין שאין קורין בהן, דאלמא אף על פי שלא נתנו לקרות בהן מצילין, וה"ק מדקתני אין קורין בהן לא קשיא, דמאי אין קורין כתובים, אבל אף על פי שכתובין בכל לשון קשיא. ובחדושי הר"ן כתב, דאידי דבעי למימר מאי לאו דהאי אף על פי שכתובין בכל לשון אמצילין קאי, נקט לפרושי רישא דמתניתין. ועיין ברש"י ד"ה טעונין גניזה, שכתב, ורבותי פירשו דהאי בכל לשון דקאמר אכתובים קאי, והמהרש"א כתב דקשה לו קצת, דלפי זה מה הקשו לרב הונא ממתניתין דהיו כתובין תרגום וכל לשון מצילין, הא אפשר להעמיד מתניתין בנביאים דלכולי עלמא מצילין, [אמנם לפי זה אדרבא הרי לרבותיו דרש"י לא קשיא קושית הרשב"א כלל דדוקא משום הכי פירש הגמ' דאיירי דוקא בכתובים, וממילא אין לקושית המהרש"א מקום כלל. (ש.ב.)]

(ט) גמ', מעשה באבא חלפתא, הקשה רבי עקיבא איגור הא אסור להזכיר שם אביו, ותירץ (בשם בנו) על פי רש"י סנהדרין (ד'). ד"ה בשמו, דבמקדים שבח לפני שם העצם מותר, וכאן הרי הקדים אבא לפני חלפתא.

(י) גמ', אלא מניחן במקום התורפה. פירש רש"י מקום גלוי והפקר, אך החזון איש (או"ח ס, טו) ומבאר דאין כוונתו מקום גלוי ממש, אלא דצריך גניזה בקרקע, ונקט תורפה לאפוקי מדרבי יוסי ברבי יהודה דס"ל שכופה עליו עריבה של טיט שממהר להרקיב, קמ"ל שמניח בקרקע במקום שלא שולט שם אויר, ומוסיף החזון איש דגם לרבי יוסי ברבי יהודה אינו כופה הטיט על האותיות אלא מניחה שם מגוללת.

דף קטו ע"ב

(יא) גמ', אי תניא תניא, מאי תניא אמר רב אשי וכו', הרמב"ן הרשב"א ועוד, הסכימו לקו' התוס' על רש"י אך גם מאנו בפירושו התוספות כיון דממשמעות לשון הברייתא לא נראה דנאמר בענין

שאם ימחקו האותיות פרוחה הקדושה מהגליון כדמסיק הכא. על כל פנים חזינן מהרשב"א והראב"ד דהספק בסוגיין בגליון אינו רק בדין הצלתם, אלא האם יש קדושה, בגליון שנמחקו או לית בהו קדושה כלל, אך הנודע ביהודה (יו"ד תנינא סימן קע"ג) מבאר דודאי יש בהם קדושה ואף בגליון שבמקום הכתב שנמחק, וכל הדיון בסוגיין הוא רק כלפי הצלתן בשבת.

(כב) תוס' ד"ה ספרי. ודוחק לומר דאתי כר"ט ודלא כרבנן ורבי יוסי, ולפי זה יגנוו דאיתא בגיטין היינו האזכרות אבל השאר לרבי יוסי ישרף, והקשה המהרש"א דהוה מצי למימר איפכא דהכא מיירי בכתבו מין, ובגיטין לרבי יוסי ישרף השאר ולא האזכרות, ותיירך דבגיטין נאמר דין סתמא דיגנוו בנמצא, וישרף בכתבו, ולרבי יוסי שייך לומר דין זה דוקא על האזכרות דהא על השאר אין דין, ואי הכא מיירי בנמצא ביד מין, אם כן הדין דיגנוו האזכרות ובשאר אם ירצה יגנוו או ישרוף, אבל אי הכא מיירי בכתבו מין ולרבי יוסי הדין דאסור לשרוף האזכרות, אי אפשר לומר דהא דיגיטין דינו דכתבו מין ישרף. והנה החזון איש (ס' סק"ד) הקשה על תוס', דאי מיירי הכא בנמצא ביד מין, דהיינו ספק מי כתבו, איך אפשר דלרבי טרפון ישרף, ולרבי יוסי השאר ישרף, והרי הוי ספיקא, ומשום הכי מבאר החזון איש דכוונת התוס' דתנא קמא דדיבר לענין שבת, מיירי בנמצא ובשבת אינו מציל מספיקא, אבל בחול מציל וגונו, אבל רבי יוסי ורבי טרפון דדינם לענין חול, מיירי בכתבו מין ומשום הכי ישרף, והכי קאמר רבי יוסי, בחול כשבא לבער קחדר האזכרות, ושווף את השאר. [נהיצא דלדברי החזון איש הא דאיתא בגיטין דבנמצא יגנוו ובכתב ישרף לר' יוסי, לא נאמר דוקא על האזכרות, אלא על השאר נמי, ודלא כהמהרש"א (א.ב)].

(כג) תוס' ד"ה כך אסור לטלטלן ולהוציאן, כתב רבי עקיבא איגור דתוס' הכא דמפרשים דאין מצילין לענין שבת, היינו לשיטתם בדיבור הקודם, דמיירי הכא בנמצאו ביד מין, והרי הדין דיגנוו כבגיטין, ואם כן אי אפשר לומר דלא יצילום מאבדן במים וכדו', ולפי זה מדוייק דלרש"י ד"ה כך, דפירש דאירינן בחול, על כרחך איירינן כאן בכתבם מין, ונמצא דבגיטין פסקו כרבי טרפון, דאי לשיטתו הכא מיירי בנמצא ביד מין, אם כן בגיטין דאיתא דבנמצא ביד מין יגנוו דלא כמאן, דהרי לר"ט ור"ש מאבדם בידיים, ולרבי יוסי שורף השאר ולתנא קמא אין צריך לגנוו, אם כן ודאי דכאן מיירי בכתבו מין. [והנה לפי מה שכתב המהרש"א (הובא באות הקודמת) כמו לתוס' לרבי יוסי גונו דאיתא בגיטין היינו רק אזכרות, הוא הדין דיש לפרש כך לרש"י ואליבא דרבי יוסי, אמנם אי למד רבי עקיבא איגור בתוס' כהחזון איש (מובא באות הקודמת) אי מיירי בנמצא לא אתי כרבי יוסי, משום דהשאר ישרף. (א.ב)].

(כד) גמ', וספרי מינין וכו', איתא בגיטין (נ"ה ע"ב) דספר תורה שכתבו מין ישרף, ופרש"י שם דמין היינו האדוק בעבודת כוכבים, וישרף משום דודאי לשם עבודת כוכבים כתבו, אך הרמב"ם (יסודי התורה פ"ו ה"ח) מפרש דהוא אפיקורס ישראל וישרף

(יז) תוס' ד"ה מיתבי, פשיטא דאפילו מפורות מדבעא רב הונא. הקשה השפת אמת איך אפשר לפשוט מרב הונא בר חלוב למחלוקת רב הונא ורב חסדא הרי יתכן שהוא סובר כרב חסדא דגם במפורות מצילין [ואולי לתוס' היתה הגירסא רב הונא ולא בר חלוב, וכדנקטו התוס' "רב הונא"].

דף קטז ע"א

(יח) גמ', שסרו מאחרי ה'. ופרש"י להתרעם על הבשר, הקשה הרמב"ן (במדבר פ"י פל"ה) דהרי תאות הבשר נאמרה אחרי ויהי העם כמתאוננים ולפירוש רש"י הוא קודם, ולכן מבאר הרמב"ן כפירוש התוספות, [ועיין בדבריו שהביא לשון מדרש ילמדנו לא כתוס'], והעיר הרמב"ן על הלשון פורענות דבעצם לא היה פורענות (שמשמעותו עונש) אלא שהחטא נקרא פורענות, וכתב דאפשר דלולי החטא היו נכנסים מיד לארץ, ושפיר הווי לשון פורענות. והריטב"א (החדשים) מפרש שסרו מאחרי ה' אחרי שהוקם המשכן וסברו שיכנסו לארץ, וכשראו שענני הכבוד נוסעים למדבר אמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה.

(יט) רש"י ד"ה של מעלה ומטה, כשנמחק כתב הספר, מבאר הרש"ש דשיטת רש"י בסוגיין שהספק למסקנא כשהגליון מחובר לספר, אך התוס' במגילה (ל"ב.) ד"ה הלוחות כתבו דהספק כשחתכו את הגליונות, והביא את המגן אברהם (של"ד, כ"ד) שכתב את ב' הפירושים.

(כ) גמ', דגיזו ושדי. הקשה הרשב"א הא על כל פנים נשאר הגליון שבין שיטה לשיטה, דאם לאו הכי לא חשיב ספר תורה, והרי איירינן בספר תורה שבלה, ואם כן תיפוק ליה דמצילין משום הגליון שבין שיטה לשיטה, ועל כן יסד הרשב"א דהגליון שבין שיטה לשיטה נחשב מקום הכתב, וקדוש רק אגב הכתב, כיון שמשמש לכתב ע"מ שתהיה ניכרת צורתו, מה שאין כן בגליון שבין דף לדף, דמשיירו לגוי וליופי וקדוש בפני עצמו, והוכיח זאת מדלא הזכירו בספק, בין שיטה לשיטה.

(כא) גמ', הכי קאמר וספרי מינין הרי הן כגליונים. הקשה הר"ן (ד"ה הגליונים) על הרי"ף והרמב"ם כיון דלא נפשט הספק, מאי טעמא פסקו שאין מצילין הגליונים, ותיירך דפשטות הברייתא שאין מצילין, והפירוש דספרי המינין כגליונים הוא דיחוי בעלמא, אי נמי מספק אין מצילין דשב ואל תעשה עדיף. ועיין ברשב"א נדרים (י"ד.) דהביא את הראב"ד שפירש, דמה שנאמר שם דהנודר בתורה לא אמר כלום, היינו כשאמר כבר זה עלי במה שכתוב בתורה, ומשום דמתפיס בגליון ואין בהם קדושה, אבל באומר כבר זה עלי במה שכתוב בה הרי זה אסור כיון דדעתו על האזכרות שהם קדושות והוי מתפיס בדבר הנדור, והקשה הרשב"א דהרי סוגיין הסתפקה אם הגליון קדושים או לא, ומספק יש להחמיר, ואם כן מאי טעמא כשאמר במה שכתוב בתורה לא אמר כלום, ותיירך דכוונת הנודר במה שכתוב בתורה היינו בגליון שכתוב בהם, ולא נחשב מתפיס בדבר הנדור כיון

(סקכ"ד) משום דבלשון עצמה יש קדושה ולומד ממנו ד"ת. והב"ח (שם) דחה ראייתו, דטעמא דנקטו תוס' בלע"ז, על מנת למעט ספר יוסיפון וכדומה דמותר, כיון שיש בהם דברי מוסר, א"נ אגב סיפא דאסרו אף בחול משום מושב ליצים וזה שייך רק בלשון לע"ז. אך הט"ז (שם, יג) הוכיח דלאו דווקא לע"ז, מדאסרו בחול משום מושב ליצים, ובמושב ליצים אין חילוק בין לשון הקודש ללע"ז.

ל) גמ', ואף על פי שיש בתוכן מעות. כתב הרמב"ן דיש מקשים, מה החידוש דמטלטלין אף דיש בתוכן מעות, הא מטלטלין כלכלה מלאה פירות עם האבן שבתוכה, ומתרצים דדוקא אבן טפלה אך מעות חשובים, ואדרבא הכלי טפל להם, ורק משום כבוד ספרי הקודש התירו, אך הרמב"ן תירץ דהחידוש במעות לא משום היתר טלטול, אלא משום היתר הצלה, והיינו דאף על פי דאסור להציל מעות, על כל פנים אגב כתבי הקודש מותר ואפילו למבוי.

לא) גמ', האי כל פעל ה' למענהו מאי עביד ליה. מבאר הריטב"א (החדשים) דאין זו דרשה גמורה אלא אסמכתא בעלמא, ועוד דלעיל (נ' ע"ב) נלמד מפסוק זה דאדם רוחץ פניו ידיו ורגליו כל יום לכבוד קונו, ואם כן אין קושיא מפסוק זה על רבי ישמעאל, אלא כוונת הגמ' דגם לרבי ישמעאל יש דרשה מהפסוק הוזה לטוגיין, אך נקטו דרך קושיא ותירוץ.

לב) גמ', מי דמי התם טלטול הכא מלאכה. הקשה הרשב"א הא בסוגיין ליכא צד לאסור טלטול מעות בתוך הספר משום טלטול, אלא משום הוצאה למבוי, ובכהאי גוונא חדשו להתיר, והוה ליה למימר התם הוצאה הכא מלאכה, ותירץ, דאולי משום דטלטול מחמת הוצאה הוא דאסרו, כדאיתא בפ"ק דביצה (יב.), נמצא שהטלטול וההוצאה ענין אחד, ולפיכך אינו מקפיד מלהזכיר ההוצאה בלשון טלטול. אי נמי, משום שהתחלת ענין זה הוא הטלטול שמטלטל כדי להוציאו, לפיכך נקט טלטול.

לג) גמ', אמר רב אשי בתרתי פליגי. ברש"י ד"ה לא נטלטל, משמע דהמחלוקת בטלטול כשהעור מחובר בו, ובתוס' ד"ה פליגי מבואר דרק אחר הפשט פליגי, אך הרמב"ן גורס אמר רב אשי רבנן בתרתי פליגי ומבואר דנחלקו גם במחובר וגם במופשט והיינו דרבנן התירו אף בנפשט כולו (כמבואר בתוספות) אך רבי ישמעאל אסר אפילו בנפשט רק עד החזה (כשיטת רש"י) וכן כתב הרשב"א.

דף קיז ע"א

לד) גמ', הכא נעשה בסיס לדבר האסור. הקשה התוס' לשיטת רש"י דהבשר אסור בטלטול כיון שאינו ראוי לאכילה עד הלילה, מה הקשו לרבי ישמעאל דיטלטלו עור אגב בשר, והרמב"ן כתב בשם רש"י, דמעיקרא קס"ד דרבנן שהבשר מותר לטלטל משום כבוד קדשי שמים, ובעו למישרי נמי עור אף ע"פ שהוא אסור מן הדין, [והם דברי רש"י לעיל (קט"ז): ד"ה לא נטלטל], והקשתה

הס"ת משום שאינו מאמין מקדושת השם ולא כתבו לשמו וכו' לא נתקדש השם, ומצוה לשורפו כדי שלא להניח שם לאפיקורסים ולא למעשיהם, וכתב הכסף משנה (שם) דפסק כרבי טרפון ורבי ישמעאל, ומבאר החזון איש (סימן ס' סק"ד) דבהא פליגי רבי יוסי ורבי טרפון, דלרבי יוסי כיון שנתכוין לכתוב את השם ויודע שישראל מאמינים בקדושתו שפיר יש בזה כבוד ה' לגנוזו, אך לפי רבי טרפון אדרבה יש בזה כבוד ה' לשרפו.

כה) גמ', אקפח את בני, פירש רש"י לעיל (י"ז). ד"ה אקפח, דהצטער על התורה שמשתכחת וקלל את עצמו, והתוספות שם פירשו דזה לשון שבועה שנשבע שיקפח את בניו אם זה לא אמת. כו) גמ', דבי אבידן. פירש רש"י שהמינים כתבו כדי להתוכח עם ישראל, [וצריך עיון דהא מבואר לעיל דלכולי עלמא אין מצילין (א.ב.) אמנם לרש"י לשיטתו בגיטין (עיין לעיל אות כד) לא קשיא, דעיין במאירי שכתב דספרי מינין הם שכתבום המינים לעצמם אחר שנשתמדו, וכן ספרים שכתבום דרך ויכוח על אמונתנו, אף על פי שכתובים בהם הרבה מקראות של תורה, עכ"ל. דהיינו שלא כתבום לשם ע"ז ואם כן הסתפקו האמוראים אי גם הם ישרפון, אך הריטב"א (החדשים) כתב דעיקר הפירוש כהר"ח, דהיה מקום אסיפת חכמי עכו"ם בעניני חכמות ואמונות, והיה להם גם כתבי קודש שספק אם כתבם ישראל, או שודאי כתבם ישראל, ואפילו הכי אפשר דאין מצילין, כיון שהספרים השתקעו ברשותם, אין שריפה גדולה מזה, או דמצילין כיון דעל כל פנים נכתבו בקדושה. וכן בבי נצרפי פירש הריטב"א (החדשים) דהיה בית עבודה זרה אך היה שם מקום כינוס לחכמי עכו"ם כמו בבי אבידן.

דף קטז ע"ב

כז) גמ', ושמואל כרבי נחמיה. פירש רש"י דבנהרדעא הנהיג שמואל כחכמים, והרמב"ן כתב דנכון הוא, אי נמי, הוא לא הנהיגן, ואפשר דאינהו לא צייתי ליה למעבד כיחידאה, ויש מפרשים שהיו קורין בצבור, וחוזרין ודורשין, ואין בקריאה כגון זו משום גזרת שטרי הדיוטות ומש"ה שרי, נמצא ר' נחמיה מחמיר שלא לקרות אפילו שלא בזמן בית המדרש, ומיקל לפסוק הסדר אפילו בזמן בית המדרש ומעשה דאנשי נהרדעא כך היה, א"נ ר' נחמיה תרתי אית ליה, משום גזרת שטרי הדיוטות, ומשום בטול בית המדרש, לפיכך לא התירו אלא למפסק סדרא במנחתא, דליכא לא משום בטול, דלאו זמן בית המדרש הוא, ולא משום גזרת שטרי הדיוטות, כך פירשה ה"ר משה בר' יוסף ז"ל.

כח) תוס' ד"ה וכ"ש, אבל איגרות וכו' מתיר ר"ת, והריטב"א (החדשים) כתב, דיש שאסרו לטלטלם אלא יקראם כשעודם בידי הגוי או בקרקע, ודחה דבריהם, דכיון דהותרו בקריאה הותרו גם בטלטול דאי אפשר בלי זה, והוסיף, דנהגו לאסור פתיחת כתב חתום דהוי כתיקון, אלא שהגוי מעצמו פותחו כחלק מהשליחות. כט) תוס' שם אותן מלחמות הכתובין בלע"ז. דייק הרמ"א (ש"ז סט"ז) דאם כתובים בלשון הקודש מותר, וביאר המגן אברהם

גומא לעפרה, דאי אפשר לקחת עפר בלי שיעשה גומא, אבל הכא כיון דיכול להפשיט בברזי, אם כן אף דמפשיט כדרכו הוי אין מתכוין למלאכה שהיא ההפשט, וס"ד דאין איסור דאורייתא אף לר' יהודה דיצא מגדר מלאכה, דהא אינו מקפיד על העור אף דצריך לעור, והקשו דהוי פסיק רישיה, ותרצו דגם לרבי יהודה מותר בברזי.

(מ) תוס' ד"ה מי דמי. וי"ל דאין נ"ל לחלק וכו' הקשה רבי עקיבא איגר מה תירצו הא בע"כ בעינן לחלק דתיק שיש בו ספר תורה ומעות, כיון דהוי בסיס לדבר המותר והאסור, מותר לטלטלו לכתחילה ואין צריך להיתר דהצלה, מה שאין כן בגוונא שמטלטל תיק עם מעות דהוי בסיס כל ההיתר משום ההצלה, ומיהיכי תיתי להתיר, ונשאר בצע"ג.

(מא) תוס' ד"ה דשקיל. וקשה דהוה ליה למיתני בפסחים וכו', דדחי שבת, ותירץ השפת אמת את שיטת רש"י דפסיק רישיה בדרבנן מותר הווי היתר גמור, ואין נחשב דוחה שבת.

(מב) רש"י ד"ה זהו מבוי שאינו מפולש. הניתר בכל הלכותיו וכו', לכאורה משמע דאיירי במבוי הראוי להציל לתוכו אוכלין דהיינו משותף. ודלא כתוס' ד"ה ועוד שפירשו באינו משותף, אך המהרש"א על התוס' הנ"ל, הוכיח מהרש"י במשנה קמא דפרקין ד"ה מצילין דאיירי בחסרון עירוב, ולפי זה ביאר את כוונת רש"י בסוגיין שהמבוי מתוקן, באופן שאם היה משותף היה נותר לכל דבר, ולעולם באינו משותף עסקינן וכתוס'. אך הרמב"ן (ד"ה ולי נראה) מבאר בסוגיין כדמשמע בפשטות מרש"י הכא, דמיירי במבוי משותף שמותר להכניס לתוכו אוכלין.

(מג) תוס' ד"ה אלא, והרמב"ן תירץ דרבה סבר דאף דרבי יהודה התיר במבוי עם ב' מחיצות וב' לחיים, מכל מקום בדליקה אסר להציל כיון דדומה לרשות הרבים, ומתוך דבהול על ממונו אם נתיר לו יבוא להוציא גם לרשות הרבים, ועוד תירץ, דהקושיא לרב חסדא דלרבנן נציל גם אוכלים אינה מדברי רבה אלא מדברי הגמ' ורבה לא חש לקושיא זו.

דף ק"ז ע"ב

(מד) גמ', ואפילו לרבי אליעזר. פירש רש"י בד"ה אלא אמר רב אשי כו', דבין רבנן ובין בן בתירא כר' אליעזר סבירא להו, דבעי שלש מחיצות ושני לחיים בעלמא, והכא לגבי ספר אמרי רבנן מודה ר' אליעזר בלחי אחד, ובן בתירא אמר דמודה ר' אליעזר אף בלא לחי, והרמב"ן כתב דמדלא אמר ר' אשי ותרוייהו כרבי אליעזר כדאמר רבה, משמע דאתי ככולי עלמא גם לב"ה ואף כרבי אליעזר, ועל כן פסק הרי"ף כמתניתין, דאי רב אשי אקים למתניתין דוקא אליבא רבי אליעזר, הא אין הלכה כמותו, וכן משמעות דברי תוס' ד"ה שלש, דכתבו דהוה מפרש אליבא דהלכתא ולא אליבא דר"א.

(מה) גמ', מצילין מזון ג' סעודות, וכתב הריטב"א (החדשים) דמצילין אף שיש לו מה לאכול דהרי אומר לאחרים שיצילו והם

הגמ' מאי קושיא לרבי ישמעאל, הא איהו לית ליה משום כבוד שמים בנאכל להדיוט, וכיון שכן אפילו הבשר אסור, ואפילו יהא העור מותר לטלטל לעצמו, אגב בשר אסור, דנעשה בסיס לדבר האסור לדברי ר' ישמעאל.

(לה) רש"י ד"ה הכא, וכ"ש שהעור עצמו לאו בר טלטול, וזה על פי מה כתב לעיל (קט"ז): ד"ה בתרתי, דעור בהמה דקה אסור בטלטול, והרשב"א כתב בשם הרמב"ן דעור בהמה דקה מותר בטלטול כמפורש במשנה לקמן (ק"כ.). והקשו לרבי ישמעאל דאף שהבשר אסור על כל פנים משום העור נתיר הטלטול, וה"ק לא נטלטל עור אגב בשר היינו אף על גב דאית ביה בשר, ודחו דאף שהעור מצד עצמו מותר, מ"מ כיון שנעשה בסיס לבשר דאסור בטלטול אף העור נאסר.

(לו) תוס' ד"ה הכא נעשה, בסוה"ד היינו קודם שנשחטה היה בסיס לדבר האסור דכל הבהמה מוקצה היא מטלטול, התוספות הרא"ש הוסיף, ואין לומר כיון שדעתו להפשיטה למחר הוי כמו שוכח, דכיון דהעור מחובר לבשר עדיפא הקצאה זו כמו מניח בעלמא.

(לז) גמ', לעולם כדאמרינן מעיקרא וכו'. הקשה הרמב"ן דאף דלמסקנא פליגי בהפשט, אך יש כאן מעשה טלטול ובוהו עדיין תיקשי מי דמי התם נעשה בסיס לדבר האסור והמותר, והכא נעשה בסיס לדבר האסור, ותירץ דלס"ד דפליגי בטלטול אחר שנפשט כולו הקשו דלא דמי לתוך הספר, אך למסקנא דנחלקו בעצם הפשטה אתי שפיר, דכיון דמתעסק בעור ובבשר כדי להציל את בשר הקודש שלא יסריח, דמי להצלת הספר בתיק הספר. והבעל המאור תירץ דלרבנן מפשיט את כולו קודם הוצאת האימורים, ומשום דהאימורים ראויים להקרבה היום, הווי הבשר כמו יד להם והרי הוא עצמו מותר, וגם העור הווי בסיס לדבר המותר, ודימו לתיק הספר עם הספר ללא מעות, וכל מה שדנו היינו לענין מלאכת ההפשט עצמה.

(לח) גמ', והא אבוי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה. והיינו דלפי זה תחזור הקושיא התם טלטול והכא מלאכה, ומכאן הוכיח הריטב"א (החדשים) דפסיק רישיה הוי איסור דאורייתא לרבי שמעון דחשוב מלאכת מחשבת.

(לט) גמ', דשקיל ליה בברזי. פירש רש"י דחותך חתיכות דקות, והריטב"א (החדשים) הביא את פירוש הערוך דלא איכפת ליה אם יהיו נקבים, והקשה על פירוש רש"י הא כיון דאינו צריך לעור הויא מלאכה שאין צריכה לגופה, ואף במפשיט כל העור דהוי פסיק רישיה, אין איסור דאורייתא לרבי שמעון ומאי טעמא בעי להעמיד בברזי, ותירץ דסוגיין אף לרבי יהודה דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, וס"ד דהוי אין מתכוין ואינו אסור מדאורייתא לרבי יהודה, ודחו דהוי פסיק רישיה ואסור מדאורייתא ומשום הכי העמידו בברזי. ועוד תירץ, דהגדרת מלאכה שאין צריכה לגופה, אי עוסק רק במלאכת איסור כהוצאת המת, או כשאי אפשר להיתר בלא האיסור כגון בחופר

פחם ויעבור איסור דאורייתא, ועל כן העמידו דבריהם כאילו הוא איסור תורה. והמאירי כתב דאין זה כלום מפני שהשכחה מצויה בענינים אלו, והרי הוא בודאי שיכבה.

(מט) גמ', **גזירה שמא יביא כלי דרך רשות הרבים**. כתב הריטב"א (החדשים) דדוקא מחצר לבית גזרו אבל מותר להביא מהכלים שיש אצלו בבית, והוסיף בשם **בעל התרומות** דהאינדא דליכא רשות הרבים אף מחצר לבית לא גזרו ושרי.

(נ) גמ', **רצה זה שוחט רצה זה שוחט**, ממשמעות הלשון נראה דא' מהם חייב לשחוט, וכ"כ הרמב"ם (יו"ט פ"ב ה"ד), אך בירושלמי (ביצה פ"ג ה"ד) איתא דאינו חייב לשחוט אף א' מהם, וכ"כ הרשב"א (עבוה"ק מועד ש"ב סק"י) והוסיף דראוי להחמיר לשחוט א' מהם.

(נא) גמ', **הציל פת נקיה אין מציל פת הדראה וכו'**, כתב רש"י בד"ה **לא יציל**, לפי שאין ערמה כשירה לומר פת הדראה נוחה לי, ודייק **והשפת אמת** מדבריו דפירש בריתא זו כרבי יוסי בר' יהודה, [אמנם אפשר לומר דאתי רש"י למימר דבכהאי גוונא אף לריברי לא יועיל] והוכיח מהרי"ף, דלא מיירי בהערמה, והוא משום דהרי"ף כתב ברייתא זו ואם כן פסק כך, ומסתמא הלכה כרבנן דאין מערימין, וע"כ פירש, דאיירי שעבר ואפה פת הדראה באיסור ואפי"ה מותר לו לאפות פת נקיה לאחר מיכן.

(נב) תוס' ד"ה **הציל פת נקיה**. אומר ר"י ביו"ט של פסח וכו', הקשה **השפת אמת**, היאך מותר להערים לאפות הפת הדראה אי לא צריך אותו ליו"ט, (כדמוכח בביצה י"ז ע"ב תוס' ד"ה ובלבד) ועוד, מאי טעמא נקט הרי"ף דבריו בפסח, ותיירץ דמיירי באית ליה עיסות מגולגלות, ודוקא הותר בפסח דמחשש שיחמיצו ומשום הפסד, התירו הערמה ביום טוב. ועיין בפסקי תוס' שכתב הדברים ביום טוב סתם. **והרשב"א** הביא את דברי התוס', ודחה דבריהם משום דדוקא גבי הצלה אסרו, מחששא דאתי לכבווי, אבל ביום טוב ודאי אם מעדיף פת הדראה דמותר, **והריטב"א** (החדשים) יישב דבריהם, דדייקו מהא דעשו הצלה זו כהצלה שלא לצורך, אם כן ה"נ לענין יו"ט הווי אפילו שלא לצורך, והוסיף בדברי התוס' דאף אי יאמר דשפיר ליה בפת הדראה בטלה דעתו אצל כל אדם. [נחוינן מדבריהם דלא כמו שכתב השפת אמת דהאופה הפת הדראה ולא צריך ליה ליו"ט, אלא דשפיר ליה בכהאי גוונא, וממילא לא בעינן למה שכתב דדברי התוס' דוקא בפסח, ושמא שאלה זו נשאלה למעשה להר"י בפסח].

(נג) גמ', **ומצילין מיום הכפורים לשבת**. מבאר המגן אברהם (סימן של"ד סק"ו) דאף על גב דאי אפשר ליוה"כ שיחול בע"ש, מ"מ נפקא מינה אם חל יוה"כ ביום ה', ויודע שביום ו' לא ימצא לקנות לשבת דמצילין אף מיום ה' לשבת.

(נד) גמ', **אבל לא משבת ליום הכפורים**. דייק הרשב"א מדלא קאמר ולא מיום הכפורים למוצאי יום הכפורים, משמע דבזה מותר, והביא שכך איתא להדיא בירושלמי (בפרקין ה"ג) והירושלמי כתב הטעם להיתרא משום מפני הסכנה, ובמפרשי

ודאי לא סמכו עליו. עוד כתב, דלבהמה מצילין כדי מזונות ליום אחד. אך הביאור הלכה (שלי"ד ד"ה והראוי) כתב, דמציל לבהמה מזון ג' סעודות.

(מו) **שם, הפרי מגדים** (של"ד א"א סק"ד) מסתפק אי יכול להציל רק לעצמו או גם לבני ביתו, **והביאור הלכה** (שם ד"ה כדוי) הוכיח מתוס' ד"ה **אבל** דמאכילין לתינוקות, ש"מ דמציל גם לבני ביתו. והוסיף (שם ד"ה ובשחרית) דמצילין לחם משנה לכל סעודה, ולשתות לכל היום, אך יין רק לג' סעודות.

(נז) **נפלה דליקה בלילי שבת**. הב"ח (ריש סימן של"ד) הוכיח ממה שלא נקטה המשנה ערבית כדתני בשחרית ובמנחה, דסעודת הלילה זמנה כל הלילה, מה שאין כן ביום זמן סעודת שחרית עד חצות, והוסיף הב"ח דזו כוונת רש"י שכתב, בלילי שבת קודם אכילה, משום שאין זמנה קבוע, מה שאין כן בשחרית כתב קודם סעודה, דזמנה קבוע. [ומיהו עיין בשו"ע (רע"א סע' א') שפסק, כשיבא לביתו ימהר לאכול מיד, וכתב המשנה ברורה (שם ס"ק א') היינו לקדש כדי שיזכור שבת בעת תחלת כניסתו, דכל כמה דמקדמינן ליה טפי עדיף, ומכיון שקידש צריך לאכול מיד. ולענין שנוי הלשון ברש"י אפשר לבאר, דהוא משום דכבוד יום עדיף מכבוד לילה, ועיקר הסעודה היא בשחרית, אבל בלילה אינו אלא אכילה סתם, ולא סעודה גדולה וחשובה, ועיין גיטין (לח:). שתי משפחות היו בירושלים וכו' ואחת קבעה סעודתא בערב שבת ושתיהן נעקרו, ופירש רש"י, דערב שבת היינו בלילי שבת, ואין כאן כבוד שבת דקיימא לן כבוד יום קודם לכבוד לילה (א.ג. (ש.ב.))]

(מז) גמ', **מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבווי**, ולקמן (קנ"ג ע"א) איתא דמי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי משום דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, אי לא שרית ליה אתי לאתויי ד' אמות ברשות הרבים, וכתב הרי"ן (שם ברי"ף סו, בדפי הרי"ף ד"ה וכתבו) בשם ר"ת דהוא הדין דמותר להציל ממונו מדליקה ומליסטים לחצר המעורבת דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו. אך הרמב"ן (שם) כתב דלא התירו לחצר המעורבת אלא מה שמנו חכמים, וכתב עוד, דטעמא דבדליקה חששו דאם נתיר לו יציל באיסור, ולענין כיס אדרבא הותר איסור דרבנן, ע"מ שלא יעבור על איסור, משום דבדליקה ההפסד נעשה ממילא, ולא חששו שאם נאסור יבא להתחיל מעשה איסור, אך הכיס אי נאסור עליו, יצטרך לזרוק ממונו בידים, וחששו חכמים דלא יעמיד עצמו ויעבור להציל באיסור והתירוהו. והרי"ן כתב, דבדליקה אסרו משום דההפסד אתי עליה פתאום, וכיון שבהול אם נתיר לו יעבור איסור, אך גבי כיס דאינו בהול, אם נתיר לו, יציל באופן המותר, ואי נאסור יעבור ויציל באיסור.

(מח) גמ', **אי שרית ליה אתי לכבווי**. פירש הריטב"א (החדשים) דמתוך טרדתו יכבה בשוגג, והקשה הא קיימא לן כרבי שמעון דמלאכה שאין צריך לגופה אסורה מדרבנן, ומדוע גזרו שמא יכבה, הא הווי גזירה לגזירה, ותיירץ דגזרו אטו שיכוין לעשות

הדרך היומית

מסכת שבת דף ק"ז - דף ק"ח

י"ז שבט - י"ח שבט התשע"ג

שירותיה, ומפרש דהיה בוצע על כל הכרות המונחות לפניו ודלא כרב כהנא.

סא) גמ', ריפתא דעירובא. כתב הירושלמי (עירובין פ"ו סוף ה"ז) דמברך עליו בליל שבת, אך הרמ"א (שצ"ד ס"ב) הביא בשם המנהגים, דמברך עליו בשחרית, ומבאר הגר"א (שם) דהטעם שלא יברך בערבית דחששו שיאכל קודם חשיכה, וממילא יבטל הערוב. והריטב"א (החדשים) כתב דהוא הדין דמצוה לבצוע על פת שלמה שכבר ברכו עליה בסעודה קודמת.

דף ק"ח ע"א

סב) תוס' ד"ה במנחה. מכאן משמע דזמן אכילה שלישיית בשבת היא מן המנחה ולמעלה, ולא וכו' והרמב"ן הביא דמי שהתיר לחלק סעודת שחרית לשניים הוא הבה"ג שכתב דיכול לאכול סעודה שלישיית מיד אחרי סעודת שחרית על ידי הפסקה של ברכת המזון ביניהם, ואין צריך סילוק שולחן, והוסיף דהא דאיתא בגמ' דמדיחן כדי לאכול בהם במנחה היינו דדרך בני אדם כך ואין זה מדינא. (ועיין באות הבאה).

סג) תוס' ד"ה במנחה, שיש כאן איסור ברכה שאינה צריכה, דעת הרא"ש בתשובה (כלל כ"ב סימן ד' וסימן י"ג) כדעת התוספות דזמן סעודה שלישיית אחר חצות ודלא כדעת הבה"ג (הובא באות הקודמת), אך היכא דבשעת המנחה סיימו סעודת שחרית, ומיד נוטלים שוב לסעודה שלישיית, ס"ל לרא"ש כדעת הבה"ג דשרי, ואין בזה משום ברכה שאינה צריכה, כיון שמפסיק מפני כבוד השבת לקיים סעודה שלישיית, (הרא"ש מייירי באופן דסעודת שחרית נמשכה זמן רב ואם יאחרו את הסעודה שלישיית יאכלו אכילה גסה), וכדמצינו בהיה אוכל וקדש היום, דמברך ברכת המזון ומקדש, וחזור ואוכל ולא חשיב ברכה שאינה צריכה.

סד) בא"ד, המגן אברהם (רט"ו סק"ו) הביא את דעת השל"ה דבשבת מותר לגרום לברכה שאינה צריכה כדי להשלים מאה ברכות, והקשה עליו מתוס' דידן שכתבו דמשום סעודה שלישיית אסור לגרום ברכה שאינה צריכה, וקל וחומר לדינא דמאה ברכות, ואף דבשעת הדחק מותר לגרום ברכה שאינה צריכה (מובא באות הקודמת בדעת הרא"ש) היינו דוקא לצורך סעודה שלישיית ולא למאה ברכות.

סה) בא"ד. השער המלך (סוכה פ"ו ה"ז) הקשה דבסוכה תנן י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה והא ט"ו הויין, והוכיח מזה דבסעודה שלישיית סגי בכזית או כביצה, ובשיעור זה אין חיוב לאכול בסוכה, מה שאין כן בשאר סעודות בעינן אכילת קבע. והמגן אברהם (תקכ"ט סק"ה) הוכיח משום קושיא זו, דאין צריך ג' סעודות ביום טוב, והקשה עליו השער המלך דעדיין קשה דליתני ט"ו משום שבת שבחיה"מ.

סו) גמ', אי רבנן חמסרי הויין. מבאר הרמב"ן דאף למאן דאמר דסעודה שלישיית יוצאים ידי חובה בפירות, מכל מקום אם ברצון העני לאכול דוקא בפת, נותנים לו, ומשום הכי הקשו חמסרי

הירושלמי ביארו, דלא יהיה לו לאכול לאחר התענית ויתענה יומיים, [וצריך עיון להאי טעמא, לרש"י שפירש שאין מצילין משבת למוצאי יוה"כ, מאי טעמא לא יציל הא הווי סכנה. וגם לתוס' ד"ה אבל צריך עיון, הא כתבו דטעם ההיתר למוצאי יוה"כ משום דמצוה לאכול, או משום דכיון שהתענו מותר יותר, הא הווי סכנה, ואולי זה פירוש טעמם השני.] אמנם הריטב"א (החדשים) כתב דהטעם כדי למנוע ממנו עגמת נפש, שיצטרך לחכות עד שיכין הסעודה, וכתב לחלק בין משבת שאסרו משום דאיכא קדימת יום אחד. [וצריך עיון דהוא עצמו הביא הירושלמי שהוא משום סכנה. וגם צריך להבין מה שכתב דהווי קדימת יום אחד], עוד כתב הרשב"א בשם הירושלמי (שם) דמצילין לחולה ולזקן ולרעבתן כבינוני.

נה) גמ', שכח פת בתנור. כתב הריטב"א (החדשים) דבכהאי גוונא מותר לו להציל מזון ג' סעודות דוקא כשאין לו מה לאכול, כיון דעובר על איסור דרבנן דרדיית הפת, ומה שאומר לאחרים בואו והצילו בעינן לאוקמי דוקא בגוונא דלית להו.

נו) תוס' ד"ה והתנא. בסוה"ד ושבת ילפינן מיום טוב, הקשה הריטב"א (החדשים) הא רדיית הפת הוי אוכל נפש, ומותרת ביום טוב אפילו אי הוי מלאכה, ותירץ דמייירי דלא חזי ליום טוב, וכגון דנילושה באיסור הנאה, או כשנעשה לצורך גוי, או באופה סמוך לבין השמשות דחול.

נד) גמ', יצא תקיעת שופר ורדיית הפת, כתב הריטב"א (החדשים) דהא דאיצטרך קרא דוקא לרדיית הפת, דס"ד דהווי כעין מבשל או מכה בפטיש, אבל לתקיעת שופר לא בעינן קרא ואגב נקטא.

נח) גמ', ורדיית הפת, תוס' בר"ה (כ"ט: ד"ה רדיית, הביאו את שיטת הר"ח דרדייה שאחר אפיה מותרת לכתחילה, ודחו דמוכח מסוגיין דאף בסכין יש איסור דרבנן.

נט) גמ', והיה ביום הששי וכו', ופירש רש"י ד"ה והכינו, בשעת הבאה הכנה וכו' דכתיב וילקטו אותו בבוקר בבוקר, אך השבלי לקט כתב בשם התנחומא (הובאו דבריו בבית יוסף סימן ר"ג) דאין והיה אלא מיד שנאמר והיה כי קם הפלשתני, ומבאר הפרי מגדים (ר"ג משב"ז סק"א) דלרש"י הזמן עד ד' שעות, בביאור הלכה (שם ד"ה ישכים) כתב עד ג' שעות, על פי הגמרא ברכות (כ"ז.) אך לתנחומא הזמן מיד בבוקר ואף קודם קריאת שמע, ותפלה ובתנאי שלא יעבור הזמן בינתיים, אך הביאור הלכה (שם) כתב דאפשר דגם להתנחומא שצריך מיד בבוקר, היינו דווקא במרה, דעדיין לא נצטוו על קריאת שמע, אבל האידנא הזמן מיד הוא אחר קריאת שמע ותפלה, עוד כתב השבלי הלקט (שם) דאף שהכין צרכי שבת בבוקר יוסיף עוד בין השמשות שנאמר והיה משנה.

ס) גמ', הוה בצע אכולה שירותיה. גירסת רש"י לכוליה שירותיה, ומשום הכי פירש פרוסה גדולה לכל הסעודה, אך הקשה הרשב"א דאם כן מה זה שייך לסוגיין, ועוד דבכהאי גוונא אדרבא נחשב לעין יפה, ולא נראה כרעבתנותא, וגירסת הרשב"א אכולה

שהחשיך וסבורין שכך הוא ומקבלין שבת לחומרא, ונראה דס"ל דמודדים לפי ההר ולא לפי העמק וכשיטת המהרי"ל (מנהגים הל' תפלה סק"ה), וכן דעת הברכי יוסף (או"ח סימן של"א דין ה') וז"ל כל שנראה שמש אפילו בראש הדבר הגבוה יותר שיש בעיר מונין מאותו יום. (ש.ב.).

עו) גמ', ולא ממחלקי צדקה, עיין פירוש רש"י, והשפת אמת מבאר דלפעמים צריכים להתאכזר על בני אדם, ובהגהות מחתנו הביא מהבית יוסף (יו"ד רנ"ז) שהביא מהמרדכי בבבא בתרא שהביא לשון רש"י כאן, משום דהמחלק מרבה לקרוביו וגו' שאר העניינים.

עז) תוס' ד"ה אימא ה' בעילות, ובירושלמי משני דיבמות היו, משמע דהיו ה' יבמות אך הריטב"א (החדשים) מביא בשם הירושלמי דהיתה רק יבמה אחת, ובעל רק ה' בעילות מחשש שיבעל לשם נוי ונדמה לו שפגע באשת אח.

עח) גמ', שלא הכניס ידו תחת אבנטו, תוס' נדה (י"ג). ד"ה אם היה נשוי. כתבו דהחידוש ברבי דאף דהיה נשוי היה מחמיר, ודייק המגן אברהם (ג' ס"ק י"ד) דהם פירשו דתחת אבנטו לאו דוקא, אלא שלא הניח ידיו על אמתו, דאי תחת אבנטו ממש, דבר זה עצמו רבותא דרבי.

עט) תוס' ד"ה אילו, לא ידע ר"י מה איסור יש בזה וכו'. הקשה הדרכי משה (סימן קכ"ח) דאיתא בכתובות (ע"ד): דור הנושא כפיו עובר בעשה, ופירוש רש"י דכה תברכו אתם ולא זרים, ותירץ דבכתובות איירי באינו כהן שעלה לבדו, ורבי יוסי איירי בעולה עם כהנים, והקשה המגן אברהם (שם סק"א) דמנלן חילוק זה, והמהרש"א מבאר כוונת הר"י בשאלתו, מה החידוש ברבי יוסי שרק עלה ולא בירך, דאמנם לברך אסור, ומלבד שלא בירך גם לא נשא כפיו משום האיסור, וחדא מתרתי נקט, והמגן אברהם פירש דלהר"י האיסור עשה דאיתא בכתובות היינו ברכה לבטלה דלא תשא ודלא כרש"י, עוד תירץ דרבי יוסי לשיטתו שנשים רשאיות לסמוך אף כשהתמעטו מדבר אל בני ישראל ולא בנות ישראל, והוא הדין דזר שהתמעט מנשיאת כפים רשאי לסמוך. והבאר שבע (סימן ז') תירץ דחבריו היו אומרים שהוא כהן, ועלה כי קיבל את דבריהם. וההפלאה (בכתובות שם) תירץ דגם לישראל יש עשה להתברך מהכהנים, דאמור להם כאומר לחבריו פנים נגד פנים, ובכתובות איירי דוקא כשיש עוד כהנים, דהיישראל המברך עובר בעשה דלא התברך כי פניו לא היו אל הכהנים, ורבי יוסי היה עולה לדוכן, כיון דעובר רק בשב ואל תעשה, ובכהאי גוונא יש כח לחכמים לעקור מהתורה, והדבר אברהם (ח"א סימן לא סק"ג) תירץ על פי שיטת ר"ת בתוס' מנחות (מ"ד). ד"ה כל, דמדאורייתא בעינן לנשיאות כפים ב' כהנים שנאמר כה תברכו וכהן יחיד מברך רק מדרבנן, ורבי יוסי היה עולה לבדו, כיון דהאיסור לזר הוא רק בשנים דומיא דכה תברכו. ועיין בחזון איש (נשים ב, ט"ז) דאין איסור לזר לישא כפיו שלא לשם כהונה.

הויין.

סז) גמ', עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. כתב הריטב"א (החדשים) דלדינא דד' כוסות מודה רבי עקיבא דנותנים לו משום פרסומי ניסא. אבל לא לענין סעודה שלישית

סח) גמ', שם. כתב הטור (רמ"ב) דשאל מאביו הרא"ש היאך ינהג בעצמו, דישי לו מעט משלו ולא מספיק לו, וצריך לאחריים, האם הוא בכלל עשה שבתך חול ולא השיבו דבר ברור. ובתשובות באר שבע (באר מים חיים סימן א') הוכיח מסוגיין דלא התיר רבי עקיבא לעשות שבתו חול, אלא למי שיש לו רק מזון ב' סעודות, ולענין סעודה שלישית, ואם אבל בגוונא דהטור ליכא ספק, וחייב לענג את השבת.

סט) גמ', שם. מכאן הוכיח המגן אברהם (ריש סימן רצא), דביש לו מזון ב' סעודות ואם יחלקם לג' סעודות לא יהיה בכל אחד כדי שביעה, דמוטב שיאכל ב' סעודות כדי שביעה, ומבאר המחצית השקל ראיתו, דאי עדיף שיחלקם לג' סעודות, מאי טעמא לרבי עקיבא עושה שבתו חול, הא יכול לחלק מה שיש לו לג' סעודות.

ע) גמ', מככר בפונדיון מד' סאין בסלע. מבאר ר"ע ברטנורה (פאה פ"ח מ"ז) דהחטים נמכרין ד' סאין בסלע, ואם נותנים לעני חטים הוא מקבל חצי קב, אך אם מקבל פת אפויה הוא מקבל רבע הקב, כיון שהחנוני משתכר על הטחינה ואפיה ומוכר בפונדיון רק רבע קב.

דף ק"ח ע"ב

עא) גמ', יהא חלקי וכו', כתב המהרש"א דהני מילי דנקטה הגמ', הם דברים שאינם חשובים בעיני בני אדם לדקדק בהם, ואמרו זאת כדי לזרום, [מה זה שייך להיות ממתים מחולי מעיים, או ממתים בדרך מצוה, ואולי כוונת המהרש"א משום אידין].

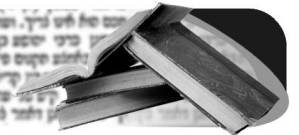
עב) גמ', בכסוקי דזמרא, ופרש"י הללו את ה' והללו אל בקדשו, אך הרי"ף כתב מתהלה לדוד עד כל הנשמה תהלל יה.

עג) גמ', עם דמדומי חמה, פירש רש"י כשהיא אדומה שחרית וכו', וכתב הריטב"א (החדשים) דדברי רש"י אינם בדקדוק הלשון, והפירוש הנכון דהוא מלשון וידום השמש.

עד) גמ', ממכניסי שבת בטבריה, עיין פירוש רש"י, ורבי עקיבא איגר כתב בשם הרבינו יונה ברכות (נ"ג). דיש מפרשים על פי הגמ' שם, דהמהלך בערב שבת בטבריה ובמוצאי שבת בציפורי, והריח ריח אינו מברך, דחזקתו לגמר את הכלים, דטבריה היו מגמרים את הכלים בערב שבת מפני כבוד השבת, ובציפורי היו מגמרים את הכלים במוצאי שבת, מפני כבוד השבת להראות הצער מהפרידה מהנפש יתירה, ורצה להיות חלקו עמהם, ובשם הר"י מייגש בתשו' (מ"ה) כתב, דטבריה וציפורי בתחום שבת אחד הוו, ורצה להיות עמהם להקדים את השבת בטבריה, ולסיימה בציפורי ע"מ לאחר יציאתה.

עה) רש"י ד"ה ממכניסי וכו', וסבורין שחשכה, משמע שנראה

הדרק היוזמי

דהחידוש דאף על גב דהוי מצוה מותר ללבוש בגדים פשוטים, ולא נימא דזה כבוד וחיבוב המצוה לטנף בגדיו החשובים.

פז) גמ', רב ספרא מחריך רישא, כתב השולחן ערוך (ר"נ ס"א) **דישתדל** להכין בעצמו שום דבר לצרכי שבת, ומבאר המגן אברהם (שם ס"ק ב') הטעם משום דמצוה בו יותר מבשלוחו. אך הרמב"ם (שבת פ"ל ה"ו) כתב, **דחייב** לעשות דברים לצורך השבת בגופו. ובשולחן ערוך הגר"ז (סימן ר"נ בקונטרס אחרון ס"ק ב') הוכיח **כהרמב"ם דחייב** דאי לאו הכי הא אסור לבטל תורה לצורך מצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, והשער הציון (שם ס"ק ט') כתב, דדעת השולחן ערוך דדוקא במצוה שאינה מוטלת על גופו כגון גמילות חסדים, אסור לבטל תורה כשאפשר על ידי אחרים, אבל הכא כיבוד שבת היא מצוה המוטלת על גופו ומבטלים תורה, אי נמי דשאני כבוד שבת דחמירא משאר המצוות ומבטלים תורה, והביאור הלכה (שם ד"ה ישתדל) כתב דאפשר דגם לרמב"ם אינו חיוב גמור דהרי לא מצינו בגמרא לשון חיוב.

פח) גמ', שם. הקשה החוות יאיר (ר"ה) איך הקילו בכבודם והרי גדול כבוד הבריות שדוחה מצוה בשב ואל תעשה, נואפשר לומר דלא אמרינן גדול כבוד הבריות אלא במת מצוה או בערום דהוי בזיון גדול (כמבואר בב"מ ל: בתוס' ד"ה אלא). ותירץ הביאור הלכה (סימן ר"נ ד"ה כי) על פי דברי השולחן ערוך (שם) דזהו כבודו שמכבד את השבת, והיינו דכיון שניכר שזוהו לכבוד ה' אם כן אין זה זלוול אלא אדרבא זהו כבוד הבריות, ודוקא כשלא ניכר שעושה מצוה כגון בהשבת אבידה, אמרינן גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה.

פט) רש"י ד"ה מחריך רישא, אם היה שם ראש בהמה. ודייק השולחן ערוך הגר"ז (סימן ר"נ בקונטרס אחרון ס"ק ב') מלשונו, דלא נהג כן תמיד, ולפי זה מיישב הא דאיתא בקידושין (מ"א.) טעמא דרב ספרא, משום מצוה בו יותר מבשלוחו, והקשה איך בטלו תורה על זה והרי אפשר להעשות על ידי אחרים, ומבאר דיש בזה ב' מצוות א. כבוד שבת בהכנת צרכי שבת, ב. הכשר מצות עונג שבת כשמכין דברים שיתענג בהם בשבת, ובכל שבת הם הכינו דבר א' מדין כבוד שבת, אך כשנודמן להם להכין דבר שיתענגו ממנו בשבת (כדכתב רש"י) העדיפו לעשותו, על מנת לקיים ב' המצוות כאחת, והיינו דכבוד שבת הוי חיוב ומבטלים תורה, אמנם סגי בדבר א', והוכחת הגמרא בקידושין דמצוה בו יותר מבשלוחו הוא מדהעדיפו לקיים נמי ההכשר לעונג שבת.

צ) גמ', רב הונא מדלקי שרגי, כתב המהרש"א דרב הונא לשיטתו לעיל (כ"ג:) דהרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים ומבואר שם בתוס' ד"ה ה"ג דגם הבעל וגם האשה הדליקו. והבן יהוידע מבאר דרב הונא הדליק להאיר במקומות שהיו נכנסים שם, אך את נרות השבת הדליקה אשתו.

צא) גמ', מכל הבהמה שהיתה נאה אמרתי זו תהיה לשבת, הקשה הדרכי משה (סימן ר"נ) הא זו דעת בית שמאי בביצה

פ) גמ', מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי, ופרש"י שאם בא אדם וכו' לפי שמתחילה אמת אמרתי וקסבר וכו' לית בה משום לישנא בישא. ומבאר החפץ חיים (כלל ג' באמ"ח ס"א) דאין כוונת רש"י לומר שמותר לספר לשון הרע אם הדברים אמת, אלא למד כהיראים דמותר לדבר לשון הרע כדי להציל עשוק מיד עושקו, אף שלא הוכיחו קודם בפניו, אך בתנאי שגם בפניו היה אומר, דאם לא כן יתכן דכוונתו רק לגנותו ולא כדי להציל את העשוק. והתוס' ערכין (ט"ו:) ד"ה כל פירש דמיירי בלשון המשתמע לשני פנים כגון נורא בי פלניא, ואם משער שאומרו גם בפניו מסתבר דאין כוונתו לגנותו.

פא) גמ', תיתי לי, רש"י (ק"ט.) פירש, ישולם שכרי. (וצריך עיון מאי טעמא לא פירש רש"י זאת עד כאן). והקשה המהרש"א איך בקשו שכר הרי איתא באבות (פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשים על מנת לקבל פרס, ולכן מבאר דבקשו סייעתא דשמיא שיוכלו לקיים אותם.

פב) גמ', דקיימית מצות תפילין, וברש"י, שלא הלך ד' אמות ללא תפילין וציצית. והריטב"א (החדשים) מבאר דודאי קיימו כל המצוות, אך ראוי לכל תלמיד חכם לקבוע מצוה אחת שאותה יקיים בכל פרטיה ודקדוקיה, וזהו שאמרו בתפילין וציצית.

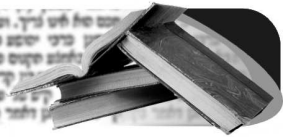
דף קיט ע"א

פג) גמ', כמה דלא מהפכנא בזכותיה, מבאר הפרישה (חו"מ י"ג ס"ח) הטעם דמהפכין בזכותו כיון שחזקה על תלמיד חכם שאומר אמת, ובסימן (י"ז, י"ז) הקשה, דאיתא התם דבאו לפניו א' בחזקת דובר אמת וא' בחזקת משקר, יהיו שניהם בעיניו בחזקת דוברי שקר, ואיך יכול להפך בדינו, הא בעי לראותו כדובר שקר, ותירץ דהתם לא איירי בתלמיד חכם, אם כן לא יעמידנו בחזקתו בלא בדיקה, אבל בתלמיד חכם דינא הוא דבעי למצא לו זכות.

פד) גמ', בואו ונצא לקראת שבת המלכה, ובבבא קמא (ל"ב:) הגירסא שבת כלה מלכתא. ומבאר המהרש"א (שם) על פי הא דאמרה השבת לבורא העולם לכל נתת בן זוג ולי לא נתת, ואמר לה דכנסת ישראל תהיה בן זוגך, וקודם הקידוש שזה כחופה היא נחשבת לכלה, ורבי ינאי דאמר בואי כלה בואי כלה היינו בואי כלה לחופה ואחר כך בואי כלה לבית בעלך. והבן יהוידע הביא בשם האריז"ל דרבי ינאי היה אומר ג' פעמים בואי כלה אך לא נזכר בתלמוד כיון דצריך לאומרה בלחש.

פה) גמ', רב ענן לביש גונדא. פירש רש"י דלבש בגד שחור להראות דאינו כדאי להתנהג בחשיבות שלא להתעסק בצורכי שבת. ובמסילת ישרים (פ"ט ענין הכבוד) פירש, שלבש בערב שבת בגד שחור, כדי שיהיה ניכר שלובש בשבת בגדים נאים, והוכיח מכאן דגם מציאות של העדר הוא בכלל המצוה.

פו) רש"י ד"ה דתנא דבי רבי ישמעאל, דבישול קדירה מטנף בגדים, הקשה הבן יהוידע פשיטא מה צריך ראיה לכך, ותירץ

דבמלאכי השרת אין מלאכים רעים, וכתב הפרישה (סימן רס"ב) בשם העקידת יצחק, דבמלאכי עליון אין רע וכאן הכוונה לב' הכחות שבאדם דהשכל הוא הטוב, וכח התאוה הוא הרע. וכשמכבד את השבת ששקולה ככל המצוות כראוי, הרי הרגיל את גופו לטוב, ומעתה גם כח התאוה שבו ישמע לו לעשות טוב.

צו גמ', חמין במוצאי שבת מלוגמא, כתב המהרש"א דהטעם דאוכלים מאכלים חמים ופת חמה במוצאי שבת, דרוב המאכלים בשבת קרים, וכשאוכל חם מודיע בזה, שדוקא עתה נתחדש ההיתר, כיון שהיה אסור בשבת, וכעין ברכת מאורי האש בשבת ובמוצאי יום הכפורים. והוי מלוגמא כיון שהמאכלים הקרים מזיקים לחולה. והנה דברי המהרש"א לכאורה צריכים עיון דמה ענין אכילת חמין לענין החידוש, הרי אדרבא בשבת מצווין אנו לאכול חמין לאפוקי מליבן של צדוקין, וכמו שכתב הבעה"מ (הובא בעלון 87 אות כב). אמנם לפי זה נראה לבאר דהמהרש"א למד דחמין היינו שנתבשלו עתה, ופת חמה היינו פת טריה ולא שהשתה על גבי הכירה, דבוודאי אין חידוש בכך. וא"כ גם התבשיל בעיני תבשיל המבושל לאחר השבת דוקא, ולא שרק חמומהו במוצ"ש. ובוה יש לבאר דברי הגמ' שהביאה מיד המעשה דר' אבהו, דהתם מה שאמר אבימי שיאכל הכוליא היינו שכבר נתבשלה בע"ש (דהא לא יכלו להשאיר בשר מע"ש טרם שבישלו אותו, דיכול להתקלקל), ואכלו ארי, משמע דבעיני לבשל דבר במיוחד לצורך מלוא מלכה ולא לאכול דבר שחימומו. ועיין גם ברש"י ד"ה במוצ"ש שכתב דענין סעודת מלוא מלכה משום לויית כבוד המלך בהלווייתו, ואם כן ברור שכל כמה שיטרח ביותר יגדל הכבוד, וכנכתב. ומה שכתב שם בכניסתו, כנראה כוונתו בערב שבת, כדחזינן בע"א לענין בגד המיוחד להכנות לשבת.

צז גמ', ר"א הו עבידין ליה באפוקי שבתא עיגלא וכו'. משמע שהכוליא היתה עריבה עליו ביותר, וצריך עיון אם כן מאי טעמא לא כל הכוליא בשבת, ואולי י"ל דמכאן המקור, למה שכתב בבאר היטב סימן ש' שראוי לייחד אוכל האהוב עליו במיוחד אף שהוא ביוקר (י.ר.), ויש לדחות הראי', דשמא מה שלא אכל הכוליא מהעגל שנשחט בע"ש, משום דמצות סעודת שבת, משום עונג והכוליא לא היתה טעימה לו במיוחד, ולא היה לו עונג לאכלה, אלא שרצה דוקא לשחוט עגל על מנת שיהיה בזה כבוד יותר גדול למלך ביציאתו, וכמו שפירש רש"י ד"ה במוצ"ש שהוא ענין סעודת מלוא מלכה.

צח גמ', שמלה לכה קצין, הקשה הענף יוסף איך אפשר דהשואל יטעה בקרובו שהוא מכירו לחשוב שהוא תלמיד חכם גדול כשבצעם אין בידו אפילו מקרא, ומשמע בגמרא דהשואל בן תורה, דהרי אם אומר שיודע, יאמרו לו תגיד לנו, ופירש דאין בידי מקרא משנה וגמרא, היינו דאינו יודע היכן רמוזים פרטי התורה שבעל פה בתוך התורה שבכתב, והוכיח מסוטה (מט:). משמת ר"ע בטלו זרוע תורה, ופירש רש"י עומק סברא ולסמוך

(ט"ז). אך לבית הלל מדה אחרת היתה לו שכל מעשיו לשם שמים, ולכאורה הפשט בדבריהם, שבטחו שימציא ה' להם צרכיהם לקראת שבת וללא כב"ש, והלכה כב"ה, (וכ"כ הרמב"ן (שמות פ"כ ח'), ותירץ בשם האור זרוע, דגם הלל מודה דמדת שמאי עדיפה, וכוונת הגמרא דהלל מדתו היתה דכל מעשיו לשם שמים, בכל זאת היתה בו מדה זו, ומבאר המשנה ברורה (סימן ר"ג סק"ב), דהלל בטח בה' כדי לחזק מדת בטחונו נהג לא להכין, אך הוודו דלשאר בני אדם שאין בטחונם כל כך חזק, עדיף שינהגו כשמאי. והמגן אברהם (שם) הוכיח דעדיף לקנות צרכי שבת ביום ה', מהא דאין גוזרים תענית ציבור בתחילה ביום ה' מפני יוקר השערים, דיקנו לב' סעודות גדולות, למוצאי הצום וגם לשבת, ויסברו דרעב בא לעולם, משמע דהמנהג לקנות צרכי השבת ביום ה', והפרי מגדים כתב, דהתם איירי בדברים הצריכים הכנה גדולה, כגון בשר שצריך מליחה, אך דברים שאינם צריכים הכנה כל כך, יקנה ביום ו'.

דף קיט ע"ב

צב גמ', אפילו יחיד המתפלל בערב שבת צריך לומר ויכולו. וכתב הרא"ש (סימן ה') דכוונת הגמרא על ויכולו דתפילת הלחש, והטעם שחוזרים לומר ויכולו אחר התפילה, משום יום טוב שחל להיות בשבת דאין אומרים ויכולו בתפילת הלחש, ואומרים שוב ויכולו על הכוס על מנת להוציא את בני הבית, והוסיף דיש נוסח קדמון שלא אומרים ויכולו בואתה קדשת. והטור (סימן רס"ח) הביא עוד טעם לאמירת ויכולו אחר תפילת לחש, משום עדות לה' על מעשה בראשית, הלכך צריך לאמרו ביחד ובקול רם, ומעומד. ומבאר החזון איש (סימן ל"ח סק"י) דבהכי איכא היכרא ופרסום, ונפקא מינה למתפלל יחידי, דלטעם הטור אין צריך לאמרו אחר התפלה, דהא אין לו מעלה דביחד, וגם לא מינכרא מעלת מעומד כיון דגם בתפילת לחש אמרה מעומד, אלא מעלה דקול רם בלבד, אך לטעם הרא"ש דחוזרים משום יום טוב שחל בשבת, אפשר דגם המתפלל יחידי חוזר.

צג גמ', מנין שהדיבור כמעשה, מבאר המהרש"א דקאי אדלעיל דמשום שהקב"ה ברא את העולם על ידי אמירה, יכול האומר ויכולו על ידי דיבורו להיות שותף במעשה בראשית. והמלא הרועים פירש דכוונת ר' אליעזר לומר שדיבור חול בשבת הווי כעשיית מלאכה, דהא המלאכה נאסרה כי שבת ה' מכל מלאכה, ועשייתו היתה ע"י דיבור, אם כן דין השביתה לא רק על מעשה, אלא אדיבור חול נמי.

צד גמ', וסר עוונך וחסאתך תכופר. הקשה השלטי גבורים איזה עוון סר ממנו כשיאמר ויכולו, ותירץ דויכולו היינו עדות על מעשה בראשית, (עיין לעיל אות צב) ואם לא יגיד ויכולו עובר על אם לא יגיד (שהוא איסור לכבוש עדות), ע"כ כשאמר ויכולו אומרים לו הנה סר עונך שהיה עליך אילו כבשת עדותך.

צה גמ', שני מלאכי השרת וכו' אחד טוב ואחד רע, הרא"ש לא גרס מלאכי השרת אלא שני מלאכים, ומבאר השפת אמת

הדרגת היוזמי

מסכת שבת דף קיט - דף כ

י"ט שבט - דף כ התשע"ג

ההפקר, דיצא מרשותו, אבל אי הווי הפקר רק מחמת מה שאמר הרי תלוי בכוונתם, אי ירצו לזכות לעצמם משום הפקר יזכו, אבל כיון שלא כיוונו לזכות אלא עבורו, הרי שפירשו דבריו, דכוונתו היתה להזמינם אליו וכסברת הרע"ב, אם כן כל ההצלה אינה משום הפקר אלא דהווי אורחיו, אלא שאם היו מכוונים לזכות משום הפקר היו זוכין.]

קב) מתניתין, ולובש כל מה שיכול ללבוש, דעת הר"ן דמוציאים רק לחצר המעורבת דאם לא כן הוי משוי, אך לרמ"א (של"ד ס"י) מצילין גם לחצר שאינה מעורבת דהווי דרך מלבוש, ורבי עקיבא איגר (בחידושים) כתב דהוא הדין לרשות הרבים דמותר.

קג) מתניתין, וחוזר ולובש ומוציא, דעת רש"י דאלו דברי תנא קמא, אבל לרבי יוסי אינו חוזר ומוציא, אך התוספות יום טוב גורס ברא"ש (סימן ו') דלכולי עלמא חוזר ומוציא, והכסף משנה (שבת פכ"ג הכ"ה) הוכיח דדעת הרמב"ם דרק לרבי יוסי חוזר ומוציא אך לתנא קמא אינו חוזר ומוציא.

קד) גמ', פירש טליתו וקיפל והניח וכו' כבא להציל. אך הר"ן (מה. מדפי הרי"ף ד"ה הלכך) כתב דדעת רש"י דוקא בכלי אחד התיירו, אך לדעת התוס' דאפילו קיפל שם כמה כלים מותר.

קה) [רש"י ד"ה והכי קאמר, אדרב חסדא נמי קאי. ואף על גב דרש"י ביאר לעיל בד"ה חסידי, דחסידיים צריכים לחשבו לשכר שבת, ומשום הכי נדחו דברי רב חסדא, ונראה דכך סברי הרי"ף והרא"ש שהביאו רק את דברי רבא, דאיירי בירא שמים ולא הווי שכר שבת, ואם כן משמע דרב חסדא נדחה למסקנא (ש.ב.). וי"ל דהיינו דווקא התם דסברה הגמ' דלא הווי שכר שבת, משום דלא התנה עמהם, אם כן יש מקום להחמיר לחסידיים, אבל עתה לסברא דמעיקרא לאו אדעתא דשכר שבת נחתו, לא שייך להחמיר אף לחסידיים.]

קו) גמ', פורסין עור של גדי על גבי שידה, הקשה השפת אמת מאי טעמא לא חששו דמתוך שבהול יבא לכבות כדאסרינן באוכלין, ותירץ דכיון שהתירו להציל על ידי שינוי לא אתי לכיבויי, ואף על גב דבאוכלין לא מצינו היתר ע"י שינוי, יש לחלק דהכא כיון דמתעסק בכיבוי עצמו ומותר דוקא על ידי היכר זה עצמו מביאו לכך דלא אתי לכבויי, אבל הצלה ע"י שינוי לא יועיל ויכבה דבהול על ממונו.

דף קכ ע"ב

קז) גמ', הוא דאמר כר' שמעון בן ננס, הרי"ף פסק כבן ננס דגרם כיבוי מותר, והקשה הרמב"ן איך יכול מאידך לפסוק כהברייתא דטלית פושטה ומתכסה בה, דמשמע דלא טובר כרב יהודה דנותן מים בצד אחר, והא למסקנה רב יהודה כבן ננס, ותירץ על פי המשנה לעיל (מ"ז): דלא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה, וס"ד דאתי כרבי יוסי דגרם כיבוי אסור, ומסיק רב אשי דאפילו רבנן מודים בזה כיון דמקרב את כיבוי, והכא נמי מקרב כיבוי כיון דנותן מים בלא מחיצות, ורב יהודה סובר כמו ההווה אמינא,

טעמי תורה על עומק המקראות, וזה הוא מה שכתבה הגמ' (מנחות כט:). דדרש ר"ע וחבריו דברים שלא ידע משה, כי למשה נמסרה התורה שבכתב ושבע"פ, אבל לא היכן נדרשים הדברים מתורה שבע"פ, וזה הוא עיקר משימת לומדי התורה בכל עידן לקשר הדברים, וזהו לשון רש"י דידן טעמי התורה המסורתין.

דף קכ ע"א

צט) מתניתין, ואומר לאחרים בואו והצילו לכם, כתב הר"ן (מד: בדפי הרי"ף) בשם ר' ישעיה מטראני דלאחרים לא נאמר שיעור בהצלה, ויכולים להציל הכל, וטעמו דדוקא לבעל הבית נאסר, דחששו שמתוך שבהול על ממונו יכבה, אבל אחרים הזוכים מהפקר אין לחוש, והשפת אמת מבאר טעמו דכיון שסיבת זכייתם מההפקר, דוקא משום דהיום שבת ואסרו לבעלים להציל מחשש כיבוי, אם כן ודאי יזכרו ולא יכבו. אבל הרע"ב פליג וסבר דלא הותר להם אלא מזון ג' סעודות, וכך פירש הגמ' לקמן שכתבה לבאר הלשון בואו והצילו לכם, כיון דלא חזו אלא מזון ג' סעודות, דהוא משום שפעמים שהוא מציל יותר ממה שהם יכולים להציל, כגון שהוא לא סעד והן סעדו או איפכא, והשפת אמת כתב דנראה שר' ישעיה מטראני פירש הגמ' כיון דלא חזו ליה אלא מזון ג' סעודות אבל הם יכולים להציל כמה שירצו. [אמנם ממה שאמרה הגמ' דהווי הפקר דברי הרע"ב צריך עיון דלכאורה נראה כהרי"ט. (ועיין באות הבאה)].

ק) מתניתין שם, ר"ח על הגליון כתב, וכיון שדרך בני אדם להזמין אורחים בשבת אומר לאחרים בואו והצילו לכם, והרשב"א הביא זאת בשם הירושלמי כאן (ה"ד) [ולכאורה צריך עיון מה שייך לומר זה הא לגמ' דידן מה שהם מצילין הווי משום הפקר והווי ולא דהווי אורחיו, ועוד דעיין בקרבן העדה שפירש כוונת הירושלמי דמשום הכי יוכלו להציל רק מזון ג' סעודות, והר"ח והרשב"א הרי אולו אגמ' דידן ומאי טעמא לא העירו בזה. (א.ב.) (ועיין באות הבאה)]

קא) רש"י ד"ה מהפקירא. הא הצילו לכם קאמר, וכתב המגן אברהם (סימן של"ד ס"ק יא) דטעמא דבעינן שיאמר, דבלאו הכי אין זה הפקר, כיון שיכול לומר הייתי מוצא אנשים שהיו מצילים ומחזירים לי, והר"ן פליג וסבר דכיון שאסור לו להציל ממילא הוי הפקר, וחכו כמו מזוטו של ים אף בלא אמירתו, ונקט אומר לאחרים לחדש דאף שאומר על דעת שיחזירו לו מותר. ועיין בריטב"א (החדשים) שהקשה הרי אסור להפקיר בשבת משום שבות שנראה כקנין, ותירץ דשאני הכא שהוא כמפקיר מאליו שהולך לאיבוד ולא מחזי כקנין, [ולכאורה כוונתו כהר"ן דהווי הפקר מאליו. ולכאורה לפי מח' ראשונים זו אפשר לישב מה שהקשינו (באות הקודמת), דכל מה שנאמר לעיל באות ק בטעם הרי"ט, דהטעם שיכולים לזכות ביותר ממזון ג' סעודות, דזכו מטעם הפקר, היינו דוקא אי הווי הפקר ממילא, דבכהאי גוונא אפילו אי כיוונו שלא לזכות אלא עבורו הרי זוכים בפועל מן

הדרק היומי

יוסי להתיר גרמא, ומשו"ה לא פסקו להתיר. קיג) גמ', **חציצה תיפוק ליה משום דיו**, כתב הריטב"א (החדשים) דמה שהקשתה כאן הגמ' היינו דוקא למאי דסבר דגמי הווי חציצה, אף על גב דאפשר לומר דהווי מיעוט שאינו מקפיד, וא"כ גם דיו הווי חציצה, אבל אם נאמר דהווי מיעוט שאינו מקפיד לא הווי חציצה כלל. ועיין **בשפת אמת**, דלא הביין כך קושית הגמ', והיה קשה לו נימא שכותב על דעת שיהיה שם לעולם ואינו מקפיד עליו, ומ"ט הוי חציצה, וחידש דמ"מ הווי חציצה משום דהי' מקפיד במה שיש דיו על בשרו, אלו לא היו אותיות אלו שרוצה בהם, והוי כלובש מלבוש קבוע לעולם דהוי חציצה [ולכאורה הוכחתו צ"ע].

גמ', **הב"ע לאהדורי אנמי רבנן סברי טבילה בזמנה לא מצוה וכו'**. [ולכאורה צ"ע דמשמעות הגמ' דאף שנודמנה לו טבילה בתחילת היום, לר' יוסי דטבילה בזמנה מצוה דינו לטבול, ולא יחזר אחר גמי, ולכאורה מ"ט לא יתחייב לחזר, דהא כולי' יומא זימנא דטבילה. (י.ס.)] ועיין **רש"י יומא (ח)**. ד"ה **וקיימא לן**, וכו' רבי יוסי סבר מצוה, הלכך דלמא לא משכח גמי, וישהה טבילתו ליום אחר. דהיינו שהחובה לחפש גמי, יביא את הטובל לדחות טבילתו, מחמת החשיבות שרואה בכסוי השם על ידי גמי, והרי משום חציצה אין לחוש או משום מה שהבאנו באות הקודמת **מהריטב"א** (החדשים) דהווי מיעוט שאינו מקפיד, או משום שלר' יוסי גרם מחיקה מותר, ויכול לשהות במים עד שימחק ותוסר החציצה, (כך כתב **השפת אמת**), וכל מה שצריך להקפיד על הכסוי משום קדושת השם שלא יראה ערותו הרי יכול לכסות בידו, והר"ח כתב דמותר לטבול לר' יוסי, משום דמצות טבילה בזמנה דוחה לעמידת ערום בפני ה' וטביל בדלא מכסי [וצ"ע].

דף קב"א ע"א

קטו) **מתניתין, אין אומרים לו כבה**. בגליון הש"ס ציין לרש"י **במסכת ע"ז (טו)**. ד"ה **כיון**, שכתב דאסור לומר לגוי לעשות מלאכה בשבת, הוא מדינא דדבר דבר דדיבור גם אסור, [ועיין לעיל קיג: דנחלקו רש"י ותוס', אי דיבור בענינים האסורים נאסר משום ממצוא חפצך, או משום ודבר דבר], אולם **ברמב"ם** (פ"ו משבת ה"א) כתב שהאיסור הוא מדברי סופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהם, ויבואו לעשות בעצמן. ועיי"ש דמהאי טעמא אסור אף בימות החול לומר לגוי שיעשה מלאכה בשבת, (דהיינו לא משום ודבר דבר דלא שייך אלא בשבת). **והפרי מגדים** (משב"ז ש"ז, ב) כתב דאף על פי שמותר לומר לישראל ברמו דבעי ליה למוצאי שבת למלאכה, דאין זה נחשב כדיבור אלא כהרהור המותר בשבת, מכל מקום דלטעמיה דהרמב"ם לומר לגוי ברמו שיעשה מלאכה, אסור משום הגזירה, ועיי"ש סק"א דכתב, דמטעמא דודבר דבר, אסור לומר לגוי בשבת שיעשה מלאכה בחול, אף דלא שייכא הגזירה דשמא יעשה בעצמו. **ובבית יוסף** סוף סימן רמד ציין להסמ"ג שהביא דבמכילתא נדרש

דלרבנן גם קירוב כיבוי מותר והמשנה לעיל כרבי יוסי, והרי"ף פסק כרב אשי. **והרשב"א** פקפק בתירוץ זה, מדלא הקשו בסוגיין דקירוב כיבוי לכולי עלמא אסור. גם **הרא"ש** (סימן ז') פסק **כהרי"ף דטלית שאחזו בה האור פושטה ומתכסה בה, ומשמע דאסור ליתן מים בצד אחר**, והקשה **הקרנן נתנאל דלעיל** (מ"ז): פירש **הרא"ש** (סימן כד) דמקרב את כיבוי היינו שמא יתן מים בנר **בשעת** נפילת הניצוצות, והכא הרי אין חשש זה כיון דנותן מים בצד אחר וגם לרב אשי שרי.

קח) גמ', **נר שאחורי הדלת פותח ונועל כדרכו**. פירש **רש"י ד"ה בפסיק רישיה**, דלא חיישינן שיכבה מהרוח, וכן כתב **הרא"ש** (סימן ט') בשמו. **והקרנן נתנאל** מבאר דברי רש"י דאין החשש מרוח חיצונית שתבא ממילא, אלא מהרוח שנוצרת על ידי הזות הדלת, ולפי זה תורצו ג' קושיות **התוס'** ד"ה **פותח על רש"י**. **והרא"ש** הביא את פירוש הר"ח דאיירי שהנר קבוע בכותל שאחורי הדלת, ולא חיישינן שיכבה על ידי הפתיחה, בשעה שהדלת נוקשת בנר, ולפי פירוש זה מבאר **הב"ח** (סימן רעז) את הברייתא דכשם שמותר לנעול, כך מותר לפתוח את הדלת.

קט) גמ', **מודה ר"ש בפסיק רישיה**. הקשה **הרשב"א** לשיטת **הערוך** דפסיק רישיה דלית ליה הנאה מינה מותר מאי טעמא כאן אסור, ותירץ דאיירי בפתיחה שצריכה הבהוב, או דנהנה שנשאר שמן ופתיחה. קי) גמ', **לעולם יורד וטובל**, הקשה **הרשב"א** איך הותר לרדת למים והרי מקרב את המחיקה והוי כמקרב כיבוי דאסור, ותירץ דדוקא בנתינת מים בכלי או בבגד אמרינן קירוב כיבוי ואסור, כיון דהמים ודאי מכבים האש, אבל הכא אינו ודאי שימחק דאם ודאי ימחק הוי כמשפסף ואסור.

קיא) גמ', **אי הכי קשיא דרבנן אדרבנן**. הקשה **רבי עקיבא איגר** הא יש לחלק, דהכא כיון דהווי מלאכה שאינה צריכה לגופה הוי דרבנן, ולא גזרו ואף דאיכא סברא דבהול על ממונו, אבל במחיקה דהווי חשש דאורייתא, שמא ימחוק את השם גזרו אף דאין סברא דבהול.

קיב) גמ', **שאני התם דאמר קרא וכו' עשיי' הוא דאסור הא גרמא שרי**. **החשק שלמה** הביא קושית ה**נודע ביהודה** (אורח חיים סימן י"ז) מאי טעמא לא נזכר דין זה בפוסקים, ועיי"ש מה שכתב. [והנה רש"י ביומא ח. ד"ה **לא ירחץ** כתב הטעם, שלא ימחקנו, ואזהרה למוחק את השם ואבדתם וכו', חזינן דפי' דאף למסקנא דסוגיין דפליגי בטבילה בזמנה מצוה אפשר לבאר דהאיסור עליו קיימי, היינו איסור מחיקת ה', ודבריו צ"ע דאי משום הכי מה שייך דין זה לטבילה בזמנה, **והתוס' ישנים** שם, העירו דכתב שלא כמסקנת הסוגיא דהכא, אבל לא הקשו עליו מה שייך, ולכאורה משמע דאפשר ליישב, ואולי יש לומר, דאין הכי נמי טעמא דרבנן משום מוחק, ואף לר' יוסי דלמד שאין איסור דאורייתא, מ"מ אפשר דמדרבנן אף גרמא אסור, וכל מה שהותר משום טבילה בזמנה מצוה, ולפי זה ייצא דרבנן עמדו בדעתם ולא למדו כר'

כלל, הותר במקום נזק, הכי נמי כיבוי דעץ דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, היא מותר, אמנם דעת הרשב"א (הובא בשו"ע ובית יוסף של"ד, ב') דאפילו איסור שיסודו בדרבנן, אסור לומר לגוי להציל במקום פסידא, ומשום הכי במקום דליקה אסור לומר לגוי לטלטל מוקצה שלא ישרף.

ק"ח בא"ד, הקשה הר"ן (סו. מדפי הרי"ף) מאי טעמא מי שהחשיך בדרך התירו ליתן כיסו לנכרי, הא כיון דקים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ואי לא שרית ליה אתי לאיתויי ד"א, ובדליקה הא לא התירו מהאי טעמא, ותירץ, דבדליקה כיון שהיא נופלת על האדם פתאום, הריהו נחפו ואין ליבו עליו, ואי שרית ליה מידי יבוא הוא עצמו לכבויו. והמגן אברהם (ש"ז סק"ז) האריך בזה, ומסיק דבמקום הפסד גדול יש להתיר אמירה לעכו"ם בשבות, אפילו כדרכו ועיין שם במשנה ברורה.

ק"ט בא"ד, כדאמרין לא יאמר אדם שכור לי פועלים. חזינן מדבריהם דאיסור לומר לפועלים שנלמד מקרא דממצוא חפצך, נחשב איסור דרבנן, ובהגהות מהרש"ם הביא דמהתוס' לקמן (קנ. ד"ה ודיבור מבואר דאיסור ודבר דבר מן התורה.

קכ) גמ', בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד. הריטב"א (החדשים) ביאר דאסור לומר כבה מטעמא דהלשון נראה שליחות, ומשום הכי אין לומר אפילו בלשון כל השומע קולי יכבה, וכדמצינו בגיטין (סו.) דהאומר כל השומע קולי יכתוב גט מהני, דחשיב כשליחות. מה שאין כן כל המכבה אינו מפסיד דאינו לשון שליחות רק גילוי דעת בעלמא, וכדמצינו כעין זה בכתובות (ע.): דמותר למדיר את אשתו לומר לחבירו כל הזן אינו מפסיד, וביאור זה בודאי אתי שפיר לטעם שכתבנו לעיל (אות קטז) דהאיסור משום שליחות, וגם לטעם דודבר דבר, מה שאמר הוי רמו ואינו נחשב דיבור, וכמו שכתב הפרי מגדים הנ"ל (הובא לעיל אות קטו). ולהרמב"ם צ"ל, דכיון שאומר לו רק ברמו ושינוי יזכור ולא יבוא לעשות בעצמו. (י.ר.)

קכא) גמ', שם. כתב הרא"ש (ס"י) דנראה דאם מותר לומר כל המכבה אינו מפסיד כ"ש דמותר ללכת לקרוא לגוי שיבוא, וכשיבוא יבין מעצמו לכבות. והנה הבי"ח (ש"ז סק"ב) כתב דמותר לומר לגוי בשבת ברמו שיבין מעצמו שרצונו שיעשה כך וכך, כגון לומר לגוי שיקנח חוטמו, והגוי מבין שרצונו שיסיר הפחם שבראש הנר, אבל הרמ"א (ש"ז, כ"ב) כתב דאסור לרמוז, והמגן אברהם (סעיף קטן ל"א וסעיף קטן ק"ב) כתב דדווקא ברמו של ציווי כנ"ל ברמ"א אסור, אבל שלא בלשון ציווי, כגון לומר שאינו יכול לקרות והגוי יבין לבד להדליק האור מותר, ומקורו באגודה שכתב, דמותר לומר לגוי אינני יכול לקרוא מכתב זה, שאינו פתוח ויבין הגוי ויפתחנו. ועיי"ש בט"ז (סק"ב) שהוכיח דמותר בערב שבת לרמוז לגוי, מהא דאפילו בשבת גופיה מותר לומר כל המכבה וכו'. והפרי מגדים (שם משבצות זהב סק"ב) דחה דברי הט"ז, דהא דהתירו הכא לרמוז, היינו דוקא במקום הפסד, והשו"ע שם (ס"ב) כתב, דמותר לומר בימות החול למה לא עשית

לאסור שיעשה הגוי מלאכתו, מדכתיב כל מלאכה לא ייעשה בהם, ולא כתיב לא תעשה, ועיי"ש שכתב דמשמע שהוא דרשה גמורה מדאורייתא ולא רק אסמכתא. אמנם השער הציון (רמ"ג ז') כתב דהנוסח במכילתא מוטעה, ובודאי ליכא בזה איסור דאורייתא.

קטז) רש"י ד"ה כבה, שעושהו שלוחו ממש. משמע קצת דטעם האיסור הוא משום שליחות, וכן משמע ברש"י לקמן (קנג.) ד"ה מאי טעמא, ועיין שם דמשום הכי אסור אפילו בערב שבת לומר לגוי שיעשה מלאכה בשבת. וכעין זה הוכיח הר"ן מב"מ (צ.) ודלא כהרא"ש שם, נובפשוטו י"ל דרש"י לשיטתו בב"מ (עא:): דקיי"ל דיש שליחות לעכו"ם לחומר[א] ובשורת פני יהושע (יו"ד ס"ג) הקשה אם כן מאי טעמא הוצרכו חז"ל לגזור על אמירה לעכו"ם שבות, וכתב הבית מאיר (אבעה"ז ס"ה ס"ד) דבאמירה לעכו"ם בשבת יש שני איסורים, משום אמירה לעכו"ם, ומשום שליחות, ומכל מקום בש"ס הזכירו בכ"מ בסתמא רק איסור דאמירה לעכו"ם שהוא חמור טפי. (והחתם סופר (שו"ת או"ח פ"ד) כתב דחמור טפי משום שבו הישראל עצמו עובר איסור, מה שאין כן מחמת השליחות שהעכו"ם יעשה איסור, ולקמן קנג. דמיירי גבי ערב שבת, הוצרך רש"י להגיע לטעם דשליחות. והבית מאיר שם כתב, דלולי דברי רש"י י"ל, דלא שייך בשבת איסור משום שליחות לדבר עבירה, כי המעשה מצד עצמו אינו מתועב, אדרבה לגוי אסור לשבות, וכל האיסור הוא רק בגופו של הישראל שינוח בשבת, וכשם שאין שליחות למצוות שבגופו כתפילין וכדומה, כך אין שליחות בזה. וכעיי"ז כתבו החתם סופר (הנ"ל) והנתיבות המשפט (חו"מ שמ"ח סק"ד).

ק"יז) תוס' ד"ה אין אומרים לו כבה, אפילו באיסור דרבנן אמירה לנכרי שבות. הריב"ש בתשו' (שפ"ז) הוכיח ממתניתין, דשבות דשבות אסור אפילו במקום פסידא, שהרי כיבוי הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה ולהלכה אינו אסור מה"ת, ואעפ"כ לא התירו לומר לגוי לכבות, אמנם הר"ן לקמן (סא.) מדפי הרי"ף ד"ה ובמקום) הקשה דבכתובות (ס.) מבואר, דהתירו לתקן כלאחר יד במקום פסידא דבכהאי גוונא לא גזור רבנן, ומאי שנא מדליקה דאסרו לישראל לכבות אף שהוא דרבנן, ולא זו בלבד אלא דאסרו נמי לומר לגוי לכבות, ואפילו לר"ש דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, ותירץ דשבות דמלאכה שאינה צריכה לגופה חמור משאר דרבנן, דכיון דבצריך לגופה הוי דאורייתא, ואין הכל בקיאת לחלק ממלאכה הצריכה לגופה לאין צריכה לגופה, ומשום הכי אסרו רבנן אפילו במקום פסידא, ואסרו אפילו על ידי נכרי, לפי שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה על ידי נכרי אתי לכבויו בגופו, ועוד כתב דאפשר שכל שבות הנעשה כדרכו אסור במקום פסידא, ורק בשבות דכלאחר יד הקלו, ובחידושי רבי עקיבא איגר (דף מב.) כתב, דהגמ' התם תיובתא לתירוץ שכתב הר"ן דשבות דמלאכה שאינה צריכה לגופה חמור, דהא הוכיחו דאם כיבוי גחלת של שמדאורייתא לא שייך בה איסור

ואסור, והאחיזור פליג וסבירא ליה דלקטן יש דעת ומחשבה לענין מלאכת מחשבת עיי"ש, והאחיזור ביאר דדינא דלא תאכלום, היינו דווקא בספיה בידיים ממש, אבל בשבת אפילו לא אמר לו כלל רק עשה על דעת אביו אסור, ובשם הגר"ח תירץ, דנתחדש שעובר גם משום לא תעשה מלאכה שהוא לאו דשבת דחמור טפי. ובשו"ת חתם סופר (או"ח פ"ג) ביאר, דכוונת הרשב"א דהיכא דספינן לקטן בידיים אית ביה משום לא תאכלום אף שהקטן עושה הדבר לעצמו, אבל בלאו דלא תעשה אתה ובנך מצווה רק כשעושה מלאכת אביו ואפילו בלא ציווי רק על דעתו. וביאר עוד שם, דמצות שביתה ליכא בקטן כבבהמה, כיון דרק בהמה הזכרה בפסוק דלמען ינוח שורך וגו' דילפינן מיניה שביתה, ודוקא בלאו דלא תעשה מלאכה אתה ובנך ובהמתך, דמהתם ילפינן לאו דמחמר, והוא כשעושה מלאכה בצירוף עם בהמתו, בכהאי גוונא נאסר גם בנו, אבל כיון שלבן יש דעת, ומבין רצון ודעת אביו, לכן כל שעושה המלאכה לדעת אביו כבר עבר בוה.

קכה) שם, לדעת אביו, הבית יוסף סימן (של"ד כה). כתב בשם רבינו ירוחם דלאו דווקא על דעת אביו והוא הדין בעושה על דעת גדול אחר, אלא שדיברו בהוה, והאמרי בינה (הל' שבת ס"ז), כתב דכן משמע מסתימת התוס' לקמן קנג. וכן מרש"י יבמות קיד. עיי"ש. ונמתבאר גם אליבא דהרשב"א הנ"ל (באות הקודמת) עפ"י החתם סופר (גם זה שם), וכשם שמחמר אסור אף בבהמת חבירו, הוא הדין שאסור לו לעשות מלאכה לעצמו על ידי בן חבירו (יר.)).

קכו) רש"י ד"ה על דעת אביו, בקטן שידע להבחין שהכבוי זה נוח לאביו ועושה בשבילו. מדברי רש"י אלו אין הוכחה אי מדובר בגוונא דאביו קאי התם, או אף בלאו הכי כיון שהקטן מבין שנוח לו ועושה בשבילו חייבין למחות בו. ואולם ביבמות (קיד.) כתב רש"י בד"ה בעושה, דמיירי היכא דאביו עומד עליו דהוה כאילו הוא מצוהו לעשות, והבית יוסף (של"ד, כ"ה) כתב דאף דעת רש"י כאן דווקא היכא דאביו קאי על ידו, דבלאו הכי אף דהקטן יודע שהוא רצון אביו, מכל מקום לא נחשב שאביו ציוהו על כך. וכוונת רש"י כאן לומר, דווקא בקטן שיש בו דעת להבין שנוח לאביו בכך אסור, דבלאו הכי הריהו כעושה על דעת עצמו, ולא נחשב שאביו ציוהו, והוסיף הבית יוסף דיותר נראה לומר דבדליקה שההיזק ברור, אף אי אין האב מראה לו דניחא ליה מסתמא מרגיש הקטן שעושה נחת רוח לאביו בכיבוי, ועל דעת כן עושה.

קכז) תוס' ד"ה ש"מ, צ"ל דמוקי מתניתין כר"י וכו'. הרשב"א כתב דיש לפרש הגמ' דמוקי מתניתין אליבא דכולי עלמא, ומכאן ראייה דקטן מצווים להפרישו אפילו בדרבנן, ודחו זאת דטעמא דהכא משום דהקטן עושה על דעת אביו ובכהאי גוונא חייבים להפרישו אפילו בדרבנן, דהוי כמי שציוהו אביו לעשות, ועיי"ש דדעתו להלכה דאפילו בדאורייתא אין בי"ד מצווין להפרישו,

דבר פלוני בשבת שעברה, אף על פי שמבין מתוך דבריו שרצונו שיעשה כן בשבת הבאה.

קכב) גמ', בדליקה התירו. בכתובות (ע): הוכיחה הגמ' מרב אמי דאמר בדליקה התירו, דדווקא בדליקה ולא בשאר אסורין דשבת, והרישב"א שם הביא מהירושלמי דהכוונה למעט אפילו שאר הפסד ממון, דדוקא בדליקה שאדם בהול ביותר על ממונו התירו משום דחששו שיעשה מלאכה בידו להציל, וכ"כ עוד ראשונים, אולם הסמ"ק (סימן רפ"ב) פירש כוונת הגמ' למעט שאר מלאכות רק באופן שאין בהם הפסד ממון, וכן משמע ברש"י בכתובות (מהדו"ק המובא בשיטמ"ק), וכן במאירי שם, שפירש דכוונת הגמ' לאפוקי שאסור לומר כל המדליק את האור, או כל הקוצר את תבואתי לא יפסיד, וכן פסק הרא"ש (ס"י) דהיתר זה בדליקה, והוא הדין לכל כיו"ב, ובבית יוסף (ש"ז, י"ט) הסיק, דכיון דאיסורא דרבנן הוא, אפשר לסמוך על הבה"ג והרא"ש. וכן פסק בשו"ע (של"ד כ"ו). ואף על גב דיוצא מכל הנ"ל דאין שום היתר לרמוז לגוי שיעשה מלאכה בגונא דליכא הפסד ממון ואינו בהול, מ"מ מה שהתיר המגן אברהם והאגודה, (הובא באות קכא) צריך לפרש כמו שכתב הפרי מגדים שם (א"א לא) דבהסרת הפחם הוי רק איסור דרבנן, ושבירת חותם המכתב הוא רק חומרא בעלמא כמו שכתב בתוספות שבת שם.

קכג) גמ', וכשמעו חכמים בדבר אמרו לא היה צריך לכך וכו'. עיין יעב"ץ דהגמ' אתי לאשמועינן דאף דהמחמיר למחות בעכו"ם תבוא עליו ברכה ואינו נקרא הדיוט, מכל מקום אינו חיוב דאין כל אדם כדאי שיעשה לו נס, וכתב דמסתמא חסיד זה היה עשיר ומשום הכי לא חשש לדליקה, אבל אין זה מידת כל אדם, ואין הכל יכולים לעמוד בה. והשפת אמת כתב, כיון דההיתר שלא למחות בעכו"ם רק מחמת פסידא, לכן היה מקום להחמיר באופן שההפסד ממון לא יחשב אצלו הפסד, ומביא מהירושלמי שאמרו אותו חסיד הניחו לגבאי שגובה חובו, ועוד פירש די"ל שהחמיר דחשש לשיטת ר"י דמלאכה שאינה צריכה לגופה אסורה מדאורייתא, ומהרש"א כתב שעשה כן כדי שלא יחשדוהו שהוא אמר להם לכבות. וברשב"א (קכב.) ד"ה רבא כתב, שהיה סבור דכשם שבעלמא אסור כך בדליקה נמי אסור.

קכד) גמ', בקטן העושה לדעת אביו, עיין רשב"א לקמן (קנג:): ד"ה כשהיא מהלכת, שכתב דקטן העושה מלאכת שבת על דעת אביו עובר האב על לאו דלא תעשה מלאכה אתה ובנך. ועיי"ש עוד דגדול האומר לקטן לעשות איסור דאורייתא עובר בה על לא תאכלום, ובאחיזור (ח"ג סימן פ"א, כ"ג) הביא שהקשו, מאי טעמא בעי האי קרא באיסורי שבת, תיפוק ליה דבכל התורה אסור ספיה בידיים, והביא בשם האמרי בינה דאף שקטן אין לו מחשבה, ומלאכתו אינה מלאכת מחשבת, ומשום הכי לא שייך ביה דינא דלא תאכלום כדם ושרצים, דהתם לא בעי כוונה לעצם האיסור, מכל מקום אתי למימר דכיון שעושה על דעת אביו מצטרפת מחשבת אביו למעשה, והוי כעושה מלאכת מחשבת

דלעיל (קו: קז): דאף שאין במינו ניצוד חייב.

דף קכ"א ע"ב

קלא) גמ', וכי תימא דלא חזיא ליה מאתמול והתניא נהרות המושבין וכו'. מבואר דכיון דאורחיהו בהכי דעתיה עליה ואינו מוקצה משום נולד, ועיין ברמב"ן ושאר ראשונים שהקשו, מהא דאיתא בביצה (ב.) דתרגולת העומדת להטיל ביצים ולא לשחיטה, הווי ביצה מוקצה ואף על פי דעבידי דאתו, ובבעל המאור בביצה שם חידש, דהתם מיירי במגדל ביצים לאפרוחים דהן עצמן מוקצין, ואולם שאר הראשונים דחו פירוש זה, ופירשו, דכיון דהביצה אגודה בגופה דהתרגולת דינה כתרנגולת, וכיון שהתרגולת אינה עומדת לשחיטה ואסורה, הוא הדין הביצה, וכשם שאם היה שוחט את התרגולת ומוצא בה ביצה, היתה אסורה, הוא הדין כשנולדה דאין לידתה מתירתה ממה שכבר הוקצתה, עוד הקשה מאי שנא מעצמות וקליפין ואפר כירה שהוסק ביום טוב, דהוי מוקצה משום נולד אף דעבידי דאתו דידוע שיסיק עציו ביום טוב, ותירץ דבאוכל כיון שהיה ראוי ועומד למאכל אדם, אין דעת אדם אלא על עיקרו ואינו נותן לבו לזמן הפסולת שיהא לבסוף, ורק כשאינו עומד למאכל נותן דעתו אף משום בהמה, ועיין ברי"ף דגרס בגמ' "צואה של קטן גרף של רעי הוא" ולא גרס לקושית הגמ' מנהרות וכו'. (ועיין ביאור הגמ' לפי זה ביפה עינים).

קלב) גמ', חמשה נהרגין ואלו הן. הרמב"ם בפירושו המשניות. וכן בפיי"א משבת ה"ד, ובשו"ע שט"ז סעיף י' מבואר דאלו החמשה לאו דווקא, אלא כל כהאי גוונא שנושך וממית ודאי מותר להרגן, והכל לפי המקום והזמן, וכ"כ הבית יוסף שם.

קלג) רש"י ד"ה כל המזיקין, ההורגין. דעת רש"י דכל הסוגיה מיירי במזיקין ההורגין ולמסקנא ברצין אחריו מותר אפילו לר"י להרוג את כולם, משום פיקוח נפש, וכשאינן רצין, לר"ש מותר להרוג חמשה אלו, שסתמן הורגין, [והזיקין מצוי, רשב"א], אף במתכוין, ובאין מתכוין מותר אף לר"י בכלל, דבאיכא חשש שיהרגו לא גזרו, ואף גבי צרעה משמע ברש"י ד"ה צרעה, שיכולה להרוג אלא שאינה מועדת כשאר מזיקין, אמנם בפירושו המשניות להרמב"ם כתב, דחיות שטבען להמית בנשיכתן, מותר לכולי עלמא להרגן כשיודמנו לו, ודוקא אלו שלפעמים נשיכתן ממיתה אסור להרגן במתכוון אלא ברצין אחריו, ומשמע דס"ל דאף שאינן רצין אחריו, הווי פיקו"נ ואף לר"י מותר להרגן, וכן פסק בפיי"א משבת ה"ד, ועי"ש במגיד משנה ולחם משנה, דדעת הרמב"ם דגם גבי שאר מזיקין חשיב פיקוח נפש, אפילו כשאינן רצין אחריו, דאם לא כן היה אסור להורגן אפילו לפי תומו, דהרי הרמב"ם פסק כר"י דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, ולא משמע דס"ל ברש"י דמותר מצד דבר שאין מתכוין, דכתב דאם דרסן בשעת הילוכו וכו' מותר, דהיינו שפירש לפי תומו כהרמב"ן, שמראה עצמו כאילו אינו מכוין, ואם כן הרמב"ם

ובדרבנן מותר אפילו לספות לו בידים, ודווקא כשעושה לצורך עצמו, אבל לצורך אביו אסור. והר"ן כתב בסוגיין, דכל שהוא בן דעת אפילו שמכוין להנאתו של ישראל, אדעתא דנפשיה מיקרי, לפי שהוא שוקל בעצמו שראוי לו לעשות כך מפני שמתכר בו, או עכשיו או לאחר זמן, אבל קטן שאין לו שוקל הדעת אינו עושה אלא מפני שמכיר דאבוה נחא ליה בהכי, אדעתא דאבוה מיקרי הלכך אסור, ואפילו לדברי הרשב"א. אמנם עיין ברמב"ם (פ"ז ממאכ"א הכ"ז) פסק, דאפילו בדאורייתא אין ב"ד מצווין להפרישו, ומכל מקום אפילו בשבות דרבנן אסור להאכילו בידים. קבח) תוס' שם, ונראה דמיירי בקטן שלא הגיע לחינוך, כע"ז משמע גם ברמב"ם (פ"ז ממאכ"א הכ"ח) שכתב דאף על פי שאין ב"ד מצווין להפרישו לקטן, מכל מקום מצוה על אביו להפרישו ולגזור בו כדי לחנכו בקדושה. אמנם הרשב"א ביבמות (קיד.). ד"ה ר' יוחנן וכו' עוד כתב וכו', הוכיח מסוגיא דהתם דאין לחלק בין ב"ד לאביו, ואפילו בהגיע לחינוך אין מצווין להפרישו, כדמוכח מקטנה שנשאת לכהן ומופלא הסמוך לאיש, שדנו שם אם ב"ד מצווין להפרישו, וכתב דאפשר דאין מצוות חינוך על מצוות ל"ת אלא מ"ע (וכן כתבו התוס' בנזיר (כח:)) ד"ה בנו ובתוס' ישנים יומא פב.), א"נ דמצוות חינוך שייך רק באב ולא בשאר אדם, והיינו כשיטת התוס' כאן דבהגיע לחינוך האב מצווה להפרישו. נוי"ל דנחלקו במחלוקת רש"י ותוס' ברכות (מח:)) אי חז"ל תיקנו מצוות חינוך על הקטן או על אביו, דאי החיוב על הקטן, אביו ושאר בני אדם שוים, בחיובם למונעו מלעבור על זה, ואי נתקן על האב דוקא, אין שייך חיוב על אחרים. (י.ר.).

קכט) מתניתין, ועל עקרב שלא תישך וכו' מעשה בא לפני ריב"ז ואמר חוששני לו מחטאת, הנה לעיל קז. נתבאר דת"ק דמתניתין דידן ס"ל כמתניתין דעדיות דמותר לכתחילה לצוד נחש שלא ישכנו, ובע"ב שם נתבאר דהיינו כר"ש דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור ומשום צער לא גזרו. ולפי זה משמע דלר"י דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, מחייב, וכ"כ רב נסים גאון בסוגיין דכאן המקור דרבי יהודה חייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, ואם כן מאי טעמא נסתפק ריב"ז בדינו, והרא"מ הורוויץ כתב דליכא למימר דמספקא ליה לריב"ז אי הוי סכנה דאם כן הוי ליה למישרי מספיקא, אלא דמספקא ליה אף לר' יהודה אי הוי מלאכה בכהאי גוונא, תדע דהרמב"ם (פרק י משבת הלכה כא) מתיר לצוד נחש אף על גב דס"ל דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, והיינו משום דס"ל דלא חשיב צידה בכהאי גוונא וכמבואר במגיד משנה, אמנם מהמאירי משמע דהצד להתיר משום סכנה, וכתב דהוא הדין בהריגה ממש דאין בין זה לצידה כלום, ונבפשוטו י"ל שנסתפק אם עקרב שאינו רודף אחריו הווי ספק פיקוח נפש, ונחלקו בזה הראשונים עיין להלן אות קלג (י.ר.).

קל) מתניתין שם. הנה עקרב אין במינו ניצוד, ועל כרחך צריך לומר דסבירא ליה לריב"ז דחשש לו מחטאת דסבירא ליה כתנאי

הדרק היומי

דליכא סכנה מותר, ולדבריו אתי שפיר טפי לשון ריב"ל שאומר כל המזיקין ולא ההורגין. [ועיין בבגדי ישע על המרדכי שהביא שי"א שאף לר"ת לא התיר להרוג פרעוש רק לצודן] וכתב השלטי גבורים וכ"כ הבית יוסף (סימן שט"ז), דאף ההולכים בשיטת רש"י יכולים לסבור דלכל מניעת צער מותר ברצין אחריו לדעת ר"ש, אלא דלא חזינן לרבנן קשישאי שיהרגו פרעוש או יצודו אותו אפילו מעל בשרם.

קל"ז) **רש"י ד"ה דילמא**, לפי תומו וכו' הואיל ולא נתכוין דדבר שאין מתכוין וכו'. הנה רש"י ביאר לפי תומו שאין מתכוין, ולכך אף לר"י הוי רק דרבנן [ולדעת רש"י בכל התורה לר"י דבר שאין מתכוין אסור מדרבנן, ולתוס' לעיל מא: רק בשבת משום מלאכת מחשבת], ולא גזרו במקום מזיקין אף כשאינו פיקוח נפש, [ואין להקשות אם כן לר"ש יהא מותר להרוג את כל המזיקין גם במתכוין, דהווי דרבנן משום מלאכה שאינה צריכה לגופה, דהאיסור דרבנן דמלאכה שאינה צריכה לגופה חמור יותר וכמו שכתב הר"ן, (עיין לעיל אות קיז) (י.ר.)].

קל"ח) **בא"ד ונראה לר"י** וכן פירש ר"ח שאין להקל כריב"ל אלא כהנהו אמוראי וכו', עיין בר"ח שעל הגליון שנראה שביאר כפרש"י, ובסברת ההיתר דלפי תומו, נראה שהבין הר"י כראשונים דהוא משום שינוי, ולא משום דבר שאין מתכוין, דהווי דוקא לר"י ולעיל ג. פסקו התוס' כר"ש, וכן משמע בתוס' ד"ה **כל המזיקין**, דהטעם להחמיר בהריגה כיון דמפרסמא מילתא, וממילא מובן הטעם דלפי תומו דהא לא מיפרסמא. וע"ע כאן ברמב"ן ובמלחמות שהוכיח מסוגיין דהלכה כר"ש (לשיטתו דלפי תומו פירושו מלאכה שאינה צריכה לגופה) והאריך שכן הוא גם דעת הר"י והר"ח, ודלא כבעל המאור שכתב דכיון שלא התחווור לנו בעלמא שהלכה כר"ש אי אפשר להקל כריב"ל.

קל"ט) **רש"י ד"ה אין רוח חסידים וכו'** שאין הגון וכו' וכן וד"ה נוחה, שאין מתרצין במעשיו. וצריך עיון שבר"ה ואותן חסידים, כתב השונאין אותו על כך. וצ"ב מהיכי תיתי שהם שונאין אותו וכי ממה שלא התרצו במעשיו חזינן דשונאין אותו, אולי טועים הם.

דף קכ"ב ע"א

קמ"ג) **גמ', פמוטות של בית רבי**, עיין תורי"ד די"ל דמיירי כשלא הדליק עליהן באותה שבת. והיו של מתכת שאינן מאוסות, ובא ר' אבא להתיר אפילו לרבי יהודה, כיון דחזי למיזגא או למיתב עליהו.

קמ"א) **גמ', א"ל כאותן של בית אביך, רש"י פירש** שהיו קטנות, ולתוס' היו גדולות או בלא חידקי, ורבינו חננאל כתב דלא איתברר לן בהדיא והספק לא נפשט, (אמנם תוס' לה. הביא בשם ר"ח דפירש כרש"י) והרמב"ן כתב, דודאי היו גדולות כיון שאביו של ר' זירא היה גבאי של מלך (עיין סנהדרין כה:;) וכך באמת היה של בית רבי וכדרכן של נשיאים, אלא שר"ז שאל אולי ר' אבא התכוין לפמוטות הקטנים שהשתמשו לפניהם, מלבד המנורות הגדולות שהיו להם. והריטב"א (החדשים) הוסיף, דיגיד עליו רעו

פירש את תירוץ הגמ', דכל המזיקין וכו' אתי אפילו לר"י ובחמישה מותר אף באין רצין, וכולן מותרים ברצין אחריו. וכעיי"ז הביא הרמב"ן בשם הערוך, דאת החמשה מזיקין מותר להרוג אף בשאין רצין, אפילו לר"י. אמנם הרמב"ן תמה ע"ז דבכהאי גוונא אין להתיר משום פיקוח נפש, שהרי ביכלתו להציל עצמו בענין אחר ואינו פיקוח נפש למי שנפשו פקוחה.

קל"ה) **רש"י שם, הרמב"ן ורשב"א** ושאר ראשונים הקשו על רש"י ד"דורסו" משמע דמתכוין, וכן הלשון צרעה אני הורג, וכן במעשה דאבא בר מרתא, מה הועיל מה שאמר לריש גלותא לדרוס הרוק לפי תומו, הא עדיין יצטרכו לסחופי עליה מנא עד שידרס מאליו בלא מתכוין, ומשום הכי ביארו, דההיתר משום מלאכה שאינה צריכה לגופה, ומכל מקום אין להורגן להדיא כיון שאין היזקן מצויה כמו החמשה מזיקין, וכל מה דאפשר לשנויי משנינן, ועליו להראות עצמו כאילו אינו מתכוין. אמנם ברמב"ם (פ"א משבת ה"ז) שפסק דמלאכה שאין צריכה לגופה חייב ואף על פי כן מותר לדרוס לפי תומו, על כרחך מוכח דלא סבירא ליה כפירוש זה. וריטב"א (החדשים) ביאר דעת רש"י, דאלו האמוראים חידשו, דכהאי גוונא חשוב דבר שאין מתכוין ולא חשוב פסיק רישא, דכיון דלא מכוון להרוג אלא ללכת כדרכו לפי תומו אפשר שלא ימות, ואתי שפיר גם הלשון "דורסו", וצרעה אני הורג, דהא מתכוין לדרוס עליו דרך הילוכו, וכן ברוק מותר להתכוין לדרוס רק שלא יכוין למרח, והוא נקרא לפי תומו כיון שאין כוונתו למרח אלא לסלק המאיסות. [ולכאורה אפשר ליישב דברי רש"י, דאזיל לשיטתו דס"ל לעיל (ק"ז).] (ודלא כריטב"א (החדשים) ומאירי שם שנחלקו, ובביצה (לג.) ובבכורות (כה.) (ודלא כתוס' שם) דאף כשמתכוין להדיא למעשה אם אינו מכוון לתוצאה חשיב אינו מתכוין. (י.ר.)]

קל"ו) **תוס' ד"ה ברצין**, ונראה לר"י דברייטא ברצין אחריו וכו', מבואר דלתוס' אפילו ברצין אחריו אין היתר דפיקוח נפש אלא רק בחמשה מזיקין, ואם כן ריב"ל המתיר בכולן כר"ש אפילו באין רצין, ע"כ ס"ל דכיון דהוי רק איסור דרבנן לא גזרו כלל אף שהווי רק חשש צער, וא"ש דלכן הותר להרוג גם צרעה אף שבפשוטו אינו הורג כלל, כי במקום צער לא גזרו וכן דעת המרדכי (סימן ת"ב) וכן הביא בשלטי גבורים (מה: מדפי הר"יף אות ב'), דרבינו תם מתיר להרוג פרעוש שעוקץ הבשר בשבת, דס"ל דאפילו היכא

הדרך היומית

מסכת שבת דף קכב

כב שבט התשע"ג

מותר דנר לאחד נר למאה, קמ"ל, והתפארת ישראל (נב) פליג וס"ל דכהאי גוונא באמת מותר, ופירש דהו"א דווקא מים דלבהמה מותר ומשום צער בע"ח, כשם שמותר להעמיד בהמה על גבי עשבים, דבלאו הכי אינו נוח לה אלא צער, מה שאין כן בנר שאפילו אם הדליקו העכו"ם לעצמו יש לחשוש שמא ידליקו בעצמו, קמ"ל.

קמזו) תוס' ד"ה ואם בשביל וכו', אבל בנכרי אי שרית ליה אתי למימר לנכרי לעשות בשבילו, כתב הרשב"א דאף על גב דאפילו אי אמר ליה נמי ליכא איסורא דאורייתא, מכל מקום לאו גזירה לגזירה היא דכולה חדא גזירה היא כעין שאמרו ביצה (ג).

קמח) בא"ד, שם. כדברי התוס' ביארו גם הרמב"ן והרשב"א כאן. ואולם רש"י והר"ן בביצה (כד): ד"ה לערב, פירש דהטעם שאסור ליהנות ממלאכת נכרי הוא כדי שלא יהנה ממלאכת שבת. והקשה התוס' שם, דמאי שנא מישראל המבשל בשבת בשוגג שמותר לו לאכלו, הא נהנה ממלאכת שבת, ובעירובין (לט): ד"ה אי, תירצו, דכיון דהווי מילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן. ועיי"ש בביצה ברשב"א, וכן בריטב"א בעירובין שם שהעיקר כדעת רש"י, וביארו באופן אחר דנכרי הוא שגזרו שלא יהנה ממלאכתו שמא יאמר לו, אבל בישראל בשוגג מותר דלא גזרינן. והביאור הלכה (סימן תקט"ז ס"א) ד"ה ויש, כתב דדעת הרמב"ם נמי כהרשב"א והריטב"א (החדשים) ומשום הכי הזכיר את שני הענינים בפ"א מיום טוב ובפ"ו משבת עיי"ש.

קמט) תוס' ד"ה משקה אחריו וכו', דווקא להשקות בהמתו אסור משום שלא היה יכול להביאה לתוך הבור, הקשה הרשב"א דלפי זה אי ימלא מים מן המעיין או הנחר שגם הבהמה יכולה לשתות מהם בעצמה מותר, ואם כן למה לא נאמר במתניתין מילא מים לבהמתו מן הבור. וברא"ש הקשה דלפי ר"ת יהא מותר להשתמש לאור נר שהדליק גוי במסיבה של רוב ישראל, אם יהיה לו נר אחר כשר דלוק בבית, כיון שהישראל היה יכול לילך ולהשתמש לאור אותו הנר וזה לא מסתבר כלל. ועוד הקשה דמדמצינו שמרחץ שהוחם בשבת אסור למוצאי שבת בכדי שיעשו, אם כן מאי טעמא לא יאסר כאן לישראל שעבורו הובא המים בכדי שיעשו, דהא נהנה ממעשה שבת שטורח גדולה היה לו לילך לבור ולשתות.

קנ) גמ', נכרי שליטקט עשבים אם בשביל ישראל אסור. הרא"ש (סימן י"ב) כתב, דאם הנכרי מלקט ומאכיל בהמת ישראל, אין הישראל זקוק לומר אל תלקט, דנכרי אדעתא דנפשיה קעביד כדאמרינן גבי כיבוי, אלא אם כן הישראל מערים בכך, ורגיל לעשות דבריו בהערמה על ידי נכרי אסור, והקרוב נתנאל (ק) כתב, דטעם החילוק בין עשבים שמותר לנר שאסור ליהנות, אף שהגוי הדליק הנר בע"כ, כיוון שבסתמא אין נותנים שכר עבור הדלקת הנר, ומשום הכי אדעתא דישראל קעביד, וכתב שם דלפי זה יש קצת היתר להמון עם שמשלמים כסף לנכרי עבור ההשתמשות בהם בשבת, דמשום הכי הנכרי מכויץ להנאת עצמו

איך דקרונוט שאמר לו כאותם של בית אביך וכדלהלן. ועיי"ש שהטעם שאין לאסור בגדולות משום יחוד מקום כרש"י, כיון דרק במוקצה מחמת חסרון כיס נאסר בטלטול, או בכלי שהוא גדול כ"כ שיצא מתורת כלי לענין טומאה שיוצא גם מתורת כלי לענין שבת כדלעיל (לה).

קמב) גמ', קרונוט של בית רבי וכו' כאותן של בית אביך, רבינו חננאל כתב כאן דלא איפשטא (ועיין באות דלעיל). אמנם הריטב"א (החדשים) כתב, דכאן ודאי הכוונה להתיר לו אפילו בגדולות ובשני בני אדם, כדאיתא לקמן (קכג): וכדמוכח בעירובין (קב).

קמג) רש"י ד"ה של בית אביך, דקטנות היו וכו', הקשה הרא"ם הורוויץ אם כן מה הצד דבקרונוט יתיר אפילו בניטלים בשני בני אדם, אמנם לפירוש התוס' אתי שפיר דפמוטות אף שניטלין בב' ידיו, ע"כ הווי פחות ממ' סאה, כיון שניטלין על ידי אדם אחד. והמשיך להסתפק אם מותר בקרונוט דהווי יותר ממשוי אדם אחד, וכתב דנסתפקו בהא דנחלקו לעיל (לה). דלאביי כלי המכיל תרי כורי יבש שהן מ' סאה בלח אסור לטלטלו, וי"א דאפילו בת ג' כורי מותר. ונראה ליישב קושינו, דאף שבפמוטות פשט שאסור בגדולות ומשום דבכהאי גוונא אדם מיוחד לו מקום, עדיין הסתפק בקרונוט שמטבעם הם מטלטלים ואין מיחד להם מקום אפשר דלא הווי מוקצה, ועוד דשמא רק פמוטות שמלאכתן לאיסור כיון שקובע להן מקום אסור, אבל קרונוט שמלאכתן להיתר אולי אפילו בקביעות מקום יהא מותר. וע"ע להלן אות פרק כל הכלים אות כח (י.ר.).

קמד) גמ', התיר ר"ח לבית רבי לשתות יין בקרונוט של נכרי בחותם אחד וכו', הרשב"א בתורת הבית (בית ה' שער ד) ס"ל דאף דלר"א מותר בחותם אחד, היינו דווקא בצירוף שהמפתח של המקום היה ביד ישראל, ונתקשה מסוגיין דמשמע שהיה חותם א' והיין ביד העכו"ם, וכתב דצ"ל דגם כאן הניחו את היין בקרן זוית בקרון, והיו סגורות במפתח, וכיון שהקרונוט היו שלהן היה המפתח בידן. ואף על פי כן כיון שלא היו ממש שתי חותמות הגמ' קוראת לזה חותם אחד סתם.

קמה) מתניתין, עשה נכרי כבש לירד בו ירד אחריו ישראל, הרמב"ן כתב דאין בזה איסור מוקצה, דרק לטלטלו אסור אבל ליהנות ממנו ולהשתמש בו מותר דהוי כיושב על האבן, [אמנם עיין להלן פרק כל הכלים (אות נט) דדעת הרשב"א דמוקצה אסור אפילו בהשתמשות]. עוד כתב ד"ל דאף איסור טלטול ליכא כיון שהעצים היו ברשות הגוי, ואין הגוי מקצה כלום, הלכך אינו מוקצה, כמבואר בירושלמי פ"א ה"ז. אמנם אם הגוי תלש את העצים בשבת, וכן אי תלש פירות, אית בהו איסור משום מוקצה.

קמו) גמ', וצריכא דאי אשמעינן נר וכו' ולכאורה יקשה שיכתוב מים ונילף נר מק"ו. וברע"ב פירש דאם כן הו"א דדוקא במים דעשאו בשביל ישראל אסור, אבל נר שהדליק לעצמו ולישראל

הדרף היומי

קנב) גמ', מעמיד אדם בהמתו על גבי עשבים בשבת, מבואר שאף על פי שהבהמה קוצרת העשבים מחמת הבעלים שהעמיד אותה על גביהם, אין מעשיה מתייחסין למעמיד ליחשב כאילו הוא קצר, ואף על פי שלענין נזיקין כהאי גוונא הווי אדם המזיק לכמה ראשונים, מלאכת שבת שאני. וביאר החזון איש (סימן ל"ו סק"א) דבמזיק שנאווי לפני המקום הנזק, ובשבת שנאווי טורח אדם במלאכת חול, ואולם אם הדרך לעשות אותה מלאכה על ידי הבהמה, אף לענין שבת יחשב שהאדם עשה מלאכה, וכגון החורש בבהמתו בשבת שמבואר בירושלמי סנה' פ"ז ה"ז שהבעלים נסקל על ידה.

קנב) גמ', אימא הואיל ועשאו נרד בו. הגרא"מ הורוויץ ביאר דברי ר"ג, דאילו היה זה בפנינו היה עלינו למחות בו כיון שר"ג היה השר והנשיא שם בספינה, אבל בדיעבד כיון שעשאו נרד בו ואפילו עשאו בפנינו.

קנב) רש"י ד"ה אדעתא דרובא, ומחצה על מחצה נמי ליכא למיקם עלה דמילתא וכו'. והרי"ף כתב דמחצה על מחצה כרוב ואדעתא דרובא קא מחממי.

ומותר, ותמה על המרדכי שכתב בטעם החילוק, משום דמהנר נהנה גוף הישראל, ורק בבהמתו ונכסיו התיירו. וכ"כ המגן אברהם (של"ד, כ"ז), דאם כן מאי שנא ממים שאסור אף דהווי לבהמה. והרשב"א וריטב"א (החדשים) חלקו בין דין דליקה למלקט עשבים, ד"ל שהוא היתר מיוחד בדליקה כמו שהתיירו רק שם לומר כל המכבה וכו', ועוד דהתם אינו נהנה ממעשה שבת דהגוי רק מסלק ההיזק מה שאין כן כאן. והשו"ע (שכ"ה סי"ג) פסק כהרא"ש.

קנב) רש"י ד"ה מאכיל אחריו ישראל, ואחריו דווקא נקט וכו', עיין תפארת ישראל (מט) ד"א דאחריו אורחא דמילתא נקט, וכתב הרא"מ הורוויץ דבנר אין צריך שיהנה ישראל אחריו כיון שהנאתו בשעתו. ועיין ביאור הלכה (שכה סי"ד) להשקות) דפשוט דרש"י איירי בסתמא דלא ידעינן כוונת הגוי, ובהא דמאכיל אחריו איכא היכר שעשה לכתחילה לצורך עצמו ושרי, אבל אי ידעינן שעשה לצורך עצמו מותר לישראל ליהנות מיד, ובזה תירץ מה שסתמו כל הפוסקים ולא הביאו דברי רש"י כיון דבהכי איירינן.

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרף היומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומי ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 10:30 - 9:30 בבית הכנסת 'שע"י קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...
יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"חנא הבהת חסד"ח בפט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 Dafyomi@okmail.co.il

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>